

Inhoud

Van de redactie	360 – 361
Even voorstellen	361
Ten geleide	362 – 363
Een veldwachter op Sint Philipsland	364 – 376
De Fluplandse schrepel: een handig werktuig	376 – 382
Een belangrijke ontmoeting: Graaf de Louvencourt	383 – 393
Kort nieuws, mededelingen en aanvullingen op de ledenlijst	393 – 395
Nazomerrit met trekpaarden	395
In beeld gebracht...	396

Van de redactie

Het stemt mij dankbaar dat ik de leden de tweede ‘Cronicke’ van 2006 aan kan bieden. Vooral ook omdat ik u twee scribenten mag noemen die u in ons blad nog niet eerder tegenkwam. U zult het met mij eens zijn dat dit voor onze heemkundekring een gunstige ontwikkeling is. Het is goed dat vrijwel alle heemkunde- en historische kringen in Zeeland contact met elkaar hebben in de vorm van een ruilabonnement of iets dergelijks. Een gevolg daarvan is dat de historicus Albert Kort uit ‘s Heer Hendrikskinderen op ons pad kwam. Hij ontdekte tijdens zijn onderzoek gegevens over de Fliplandse veldwachter Gerardus Boogaard die in de 19de eeuw ons dorp probeerde te vrijwaren van misdaad. Zonder de schrijver tekort te doen, heeft de redactie gemeend u in een ‘ten geleide’ even kennis te laten maken met het gezin van de veldwachter. Niet alleen arbeiders, maar ook een veldwachter als Boogaard moest in een plattelandsdorp als het onze, alle zeilen bijzetten om zijn gezin te huisvesten en te onderhouden. Toen hij uiteindelijk eervol ontslag kreeg, vertrok hij met zijn dochter Jannetje naar Den Haag.

Vervolgens zal ik onze tweede scribent nog even voorstellen. Hij weet nog dat zijn opa Johannis Hendrik Vaders op de Voorstraat een winkel had. Er stond een schaal grint – grote en kleine – op de toonbank waarmee het lege goed kon worden geijkt op de koperen weegschaal. Dat gebeurde voor kruidenierswaren die los werden verkocht. Enkele blokken koperen gewichten van één lood tot een pond en daarnaast ook nog de sierlijke koffiemolen sierden de toonbank. De kleinzoon die deze keer in ons blad schrijft is J.H.W. (Hans) Vaders, die al op jonge leeftijd met zijn ouders zijn geboortedorp verliet. Hij studeerde onder meer metaalkunde en heeft in deze ‘Cronicke’ de Fliplandse schrepel, plaatselijk ‘schrabber’ genoemd, onder de loep genomen. Zeer gedetailleerd noemt hij de handelingen die de smid moest plegen om dit stuk handgereedschap in de juiste vorm te smeden.

Wanneer ik me neerzet om dit stukje te schrijven is dat na een zeer spannende, maar anderzijds ook een dag waar we aangename herinneringen aan over hebben gehouden. We

kregen te Sint Philipsland op 14 augustus bezoek van Graaf Guillaume de Louvencourt-Poniatowski. Zijn oom Prins Marie-André Poniatowski werd in de nacht van 22 op 23 januari 1945 op ‘het weitje’ achter het wagenhuis van de boerderij ‘t Hof Rumoir, staande in de koepel van één van de tanks, waarover hij als luitenant het commando had, dodelijk getroffen. De moeder van graaf De Louvencourt – een zuster van de gesneuvelde luitenant – kon deze Memorial Day in Anna Jacobapolder vanwege haar gezondheid jammer genoeg niet meemaken. Maar we zijn er van overtuigd dat zoon Guillaume op foto en video zijn moeder alles kan laten zien wat ze in Zeeland en West-Brabant had willen zien. Ondanks de stromende regen – waar blijkbaar niemand van ons moeite mee had – hebben we alle plaatsen op ons (schier)eiland bezocht die gepland waren. Het meest aangrijpende moment speelde zich af op ‘het weitje’, de plaats achter het wagenhuis van Rumoir. Graaf De Louvencourt legde een bloemetje op de plaats waar zijn oom, als Geallieerd strijder zijn leven gaf voor de bevrijding van Nederland.

Jan Kempeneers

Even voorstellen

Als nieuw bestuurslid van de heemkundekring heeft de redactie mij gevraagd mezelf voor te stellen aan de leden. Ik ben Anja Neele, geboren Kempeneers, 44 jaar, getrouwd met Jaap en ik heb twee volwassen kinderen, een zoon en een dochter. Vanwege het bedanken van een viertal bestuursleden, werd mij gevraagd of ik er iets voor voelde om het bestuur te komen versterken. Omdat de heemkundekring mij na aan het hart ligt en ik het heel erg zou vinden dat een vereniging met ruim 300 leden te gronde zou gaan heb ik besloten mij kandidaat te stellen. Op de laatst gehouden ledenvergadering ben ik dan ook gekozen. Omdat er zich geen andere kandidaten hebben gemeld, heb ik naast de functie van

penningmeester, ook tijdelijk de functie van secretaris op mij genomen. In het dagelijks leven werk ik 20 uur per week als personeelsfunctionaris bij Geluk Schilders te Sint Philipsland, een heel leuke baan.

Al 29 jaar ben ik lid van de Chr. Gemengde Zangvereniging V.Z.O.S., waar ik al 17 jaar een bestuursfunctie bekleed, eerst als penningmeester, later als secretaris.

Vanaf de oprichting ben ik nauw betrokken geweest bij het reilen en zeilen van de heemkundekring, temeer omdat mijn vader, Jan Kempeneers, één van de oprichters is.

Vele mooie herinneringen heb ik aan de 50-jarige herdenking van de Watersnoodramp, waar ik ook lid was van de werkgroep.

De historie van ons dorp ligt mij na aan het hart, als kind vertelde mijn oma mij al veel over vroeger, o.a. de verhalen van de Ramp hebben altijd al een grote indruk op mij gemaakt. Interesse in het verleden zit in ons bloed, vandaar dat ik mij ook graag wil inzetten voor de heemkundekring “Philippuslandt”.

Ten geleide

De redactie is de heer Dr. A. L. Kort uit 's Heer Hendrikskinderen dankbaar voor het schrijven van een artikel over Gerardus Boogaard die van 1845 tot 1882 als gemeenteveldwachter op Sint Philipsland diende. Gerardus Boogaard is op 8 juni 1819 geboren te Tholen als natuurlijke zoon van Jozina Boogaard.

Genealogische gegevens van veldwachter Gerardus Boogaard

Gerardus Boogaard, veldwachter, geboren te Tholen op 8 juni 1819, natuurlijke zoon van (*Paulus Voormeulen*) en *Josina Boogaard*.

(eerste getuige bij de geboorteaangifte van Gerardus was Paulus Voormeulen, oud drie en dertig jaren, van beroep zeeftemaker. Hij heeft aangeboden een kind van de mannelijke sexe, geboren den achtsten van de maand juni des jaars achttien honderd negentien te Tholen ten half twaalf uren in de voormiddag, wijk B nummer 186, uit Josina Boogaard; oud 33 jaren, van beroep winkelierster, wonende te Tholen, waarvan hij zich als vader erkent) Dit vraagt enige toelichting: Voormeulen was niet met Josina Boogaard getrouwd, dus was Gerardus een buitenechtelijk kind. Het kan ook zijn dat Josina oorlogsweduwe was en haar man vermist was. Ze mocht dan immers niet trouwen. Gerardus bleef de naam Boogaard, dus van zijn moeder, zijn leven lang dragen.

Gerardus is getrouwd te Sint Philipsland op 28 maart 1849, met **Adriana Wagemaker**, arbeidster, geboren te Sint Philipsland op 26 mei 1823, overleden aldaar op 14 januari 1870, 46 jaar oud, dochter van *Cent Wagemaker* en *Jannetje Meijer*.

Gerardus vertrok met zijn ongehuwde dochter Jannetje Boogaard op 22 april 1883 naar Den Haag. Het is niet uit te sluiten dat zijn zoon Cent toen als marechaussee in Den Haag woonde en diende. Van zijn achterkleinzoon Jan Cent van Moort, hoogleraar in Australië weten we – door tussenkomst van ons lid John van Moort – dat Cent bij de marechaussee verantwoordelijk was voor het fokken en verzorgen van de paarden. Ook weten we dat er nakomelingen van de Fliplandse veldwachter Gerardus Boogaard in Nederland en Australië wonen. Mogelijk zijn we in de nabije toekomst in staat om de nakomelingen van onze veldwachter met zijn Fliplandse vrouw uitgebreider toe te lichten - wie weet – te illustreren. We zullen zeker proberen om deze Cronicke bij zijn nakroost op de mat te laten vallen.

Uit dit huwelijk:

1 Jozina Boogaard, geboren te Sint Philipsland op 27 juli 1850.

Jozina is getrouwd te Sint Philipsland op 14 januari 1875, met **Hendrik Struijk-van Bergen**, timmerman, geboren te Dinteloord rond 1853, zoon van *Hendrik van Bergen* en *Francijna Timmers*. Het echtpaar vestigde zich te Dinteloord.

- 2 Cent Boogaard**, (bij het huwelijk van zijn zus Jozina in 1875 was hij van beroep marechaussee), geboren te Sint Philipsland op 7 november 1851. (Cent vertrok 15 mei 1873 naar Middelburg)
- 3 Johanna Cornelia Boogaard**, geboren te Sint Philipsland op 7 januari 1856, overleden te Wemeldinge op 21 september 1935, 79 jaar oud.
Johanna is getrouwd te Sint Philipsland op 23 december 1881, met **Johannes van Moort**, marechaussee, geboren te Sint Philipsland op 5 december 1852, zoon van *Adriaan van Moort* en *Johanna Noordijk*.
- 4 Jan Boogaard**, geboren te Sint Philipsland op 27 november 1859, overleden aldaar op 9 mei 1860, 164 dagen oud.
- 5 Jannetje Boogaard**, geboren te Sint Philipsland op 22 oktober 1865.

Aanvullingen op deze gezinsstaat zijn van harte welkom!

Het artikel biedt nader inzicht in de sociale verhoudingen op Sint Philipsland en de politieke verhoudingen in de provincie in de tweede helft van de 19de eeuw. Overigens sluit het artikel aan bij het artikel 'Twee Meisjes' door Jan Kempeneers in het vorige nummer van de 'Cronique'.

Benadrukt dient te worden dat de taak van de veldwachter op Sint Philipsland geen sinecure was. Veldwachters verdienden sowieso weinig, waardoor ze veelal allerlei bijbaantjes aannamen; die ook hun aandacht opeisten. Zo was Boogaard ook nog gemeentebode, klokluiders en marktmeester. De veldwachter werd ook ingeschakeld bij allerlei activiteiten, die tegenwoordig geen politietaken meer zijn, zoals het begeleiden van dienstplichtigen naar de plaats van loting en naar de plaats van opkomst, het verspreiden van stembiljetten en het opstellen van allerlei inventarisaties ten behoeve van de overheid. Aan het begin van de 19de eeuw waren veldwachters ook belast met het bezorgen van dienstbrieven en soms ook van gewone post.

Sint Philipsland was (en is nog steeds) een uitgestrekt en relatief dunbevolkt eiland; de veldwachter stond voor de ondoenlijke taak dit gebied te voet te surveilleren. Verharde wegen waren er nog niet.

In de periode die is beschreven verdubbelde de oppervlakte van de gemeente Sint Philipsland en nam de bevolking door 'import', inpoldering en de overdracht van Anna Jacobapolder snel toe: van 706 inwoners in 1850 tot 1551 in 1875. De onderlinge tegenstellingen tussen arm en rijk, oud en nieuw en tussen geloofsrichtingen, werden er niet minder om.

Jan Heijboer

Een veldwachter op Sint Philipsland

Het woord ‘veldwachter’ roept bij velen van ons herinneringen op aan de eertijds zo populaire tv-serie ‘Swiebertje’, waarin de gelijknamige persoon voortdurend overhoop lag met ‘Bromsnor’, die als veldwachter het wettig gezag vertegenwoordigde. Terwijl ‘Swiebertje’ de ongebondenheid van het vrije leven symboliseerde, stond ‘Bromsnor’ voor alles wat met onkreukbaarheid, stiptheid en netheid te maken had. Getooid in het uniform van een gerechtsdienaar en bewapend met sabel, pen en papier stond hij voor de niet geringe opgave om de orde op het platteland te handhaven.

Nu is het duidelijk dat een beeld, zoals dit in een tv-serie wordt gepresenteerd, weinig te maken heeft met de historische realiteit. Daarvoor is het immers te zeer gekleurd én al te veel aangepast aan de publieke smaak. Wie de moeite neemt de archieven van de gemeenten en die van de provincie door te spitten, komt al spoedig tot de conclusie dat de meeste veldwachters in de verste verte niet voldeden aan het ‘Bromsnor-profiel’.

Door Albert L. Kort

Openbare orde: politie en veldwacht

Tot de Franse tijd (1810-1813) was het in de meeste dorpen de schout, die belast was met de handhaving van de openbare orde. Hij waakte tegen wetsovertredingen, spoorde strafbare feiten op, deed daarover met de schepenen uitspraak en legde boeten op. Leiding van het onderzoek en de ordehandhaving waren in één hand. Het aantal politieambtenaren was gering. Van een preventieve politie was geen sprake, het eigenlijke politiewerk werd uitgevoerd door leden van de plaatselijke schutterij of nachtwacht. Met de Franse Revolutie veranderde er het een en ander. Het gemeentebestuur kwam vanaf 1795 in handen van een maire (burgemeester) en in 1810, nadat ons land was ingelijfd door Frankrijk, deed de veldwachter (‘garde champêtre’) zijn intrede. Was de handhaving van de orde in de steden van het land een taak voor ‘agenten en dienaren van politie’, in de dorpen waren het de veldwachters die hiermee werden belast.

Na het herstel van de Nederlandse onafhankelijkheid in 1813 kwam er weinig verandering in deze situatie. De burgemeester bleef

De Fliplandse gemeentepolitie-agent Jan Labruyère poseert met zijn hond Hektor voor zijn woning. Labruyère was van 1921 tot 1951 veldwachter op Sint Philipsland.

het hoofd van de politie en de gemeenteveldwachter werd op zijn voordracht door de Gouverneur (vanaf 1851 de Commissaris van de Koning(in)) benoemd. De Zeeuwse veldwachters waren tot 1851 in twaalf brigades verenigd. Sint Philipsland behoorde samen met Oud-Vossemeer, Poortvliet, Scherpenisse, Sint Annaland, Sint Maartensdijk, Stavenisse en Tholen tot de vijfde brigade.

Iedere brigade bestond uit zo'n zes tot zeven veldwachters en aan het hoofd ervan stond een brigadierveldwachter. De meeste grotere dorpen beschikten over een eigen veldwachter die uit de gemeentekas moest worden betaald. Kleine plaatsen en dorpen die zich de kosten van een eigen veldwachter niet konden veroorloven, zagen zich gedwongen een gemeenschappelijke veldwachter aan te stellen.

Deze situatie bleef tot in de Tweede Wereldoorlog gehandhaafd. Pas eind 1942 kwam er een einde aan het bestaan van de gemeenteveldwacht, toen de Duitse bezetter besloot de veldwacht bij de marechaussee onder te brengen. Onmiddellijk na de bevrijding werd de gemeentepolitie belast met de ordehandhaving in de stad, de rijkspolitie met die in de dorpen. In 1981, tenslotte, fuseerden rijks- en gemeentepolitie tot één politiekorps.¹

Taken, verdiensten en functioneren van de veldwachter

De gemeenteveldwachter heeft dus meer dan anderhalve eeuw bestaan. Zijn takenpakket was zeer uitgebreid. In het uit 1829 daterend reglement voor de provincie Zeeland stond precies opgeschreven wat van hem werd geëist. Op de eerste plaats moest hij waken tegen overtredingen op het platteland, zoals het stelen van graan en vee. Hiernaast moest hij controleren of de plaatselijke politieverordeningen werden nageleefd. Deden de herbergiers wel op tijd hun café dicht? Gooiden de mensen geen afval op straat? Maakten ze niet teveel lawaai? Eerbiedigden zij de rust op zondagen en Christelijke feestdagen? En gedroegen ze zich wel fatsoenlijk tijdens jaarmarkten en kermissen?

Bovendien moest hij vreemdelingen in de gaten houden, bedelaars in de kraag vatten en lotelingen voor de militaire dienst naar de plaats van keuring brengen.

Zijn instructies kreeg hij van de burgemeester aan wie hij iedere dag verantwoording moest afleggen. Van zijn dagelijkse ronden door het dorp moest hij aantekening houden in een speciaal daartoe bestemd zakboekje; van alle overtredingen moest hij proces-verbaal opmaken.²

Tegenover deze vele plichten stond slechts een schamel salaris. Twee- tot driehonderd gulden bedroeg het jaarsalaris van een negentiende-eeuwse veldwachter, bedroevend weinig en zeker niet veel meer dan wat een ongeschoolde landarbeider in de negentiende eeuw verdiende. Geen wonder dat veel veldwachters moesten bijklussen om het hoofd boven water te houden.

Een veldwachter die tevens schoenmaker, kleermaker, postbode, havenmeester, klokkenist of organist was en hiernaast nog allerlei hand- en spandiensten voor de boeren in de omgeving verrichtte, was zeker niet ongewoon. Dat hun werk als veldwachter hierdoor in het gedrang kwam, was onvermijdelijk.³

In vrijwel alle dorpen was het gebruikelijk dat de veldwachter zijn schamele inkomsten aanvulde met giften van de plaatselijke burgerij. De nieuwjaarsgift werd zelfs door vele veldwachters als een ongeschreven recht gezien, dit tot grote ergernis van de provincie die er bij de gemeenten dan ook op aandrong dit soort praktijken te verbieden. De nieuw-

jaarsgiften werden een ‘*ergerlijk misbruik*’ genoemd, ‘*dewijl hiervan het gevolg is, dat de beambten niet onafhankelijk blijven tegenover de gevers en velen uit vrees voor de politie die nieuwjaarsgiften niet durven weigeren te geven.*’⁴

Vrijwel alle Zeeuwse burgemeesters waren zich van dit kwaad bewust, maar wisten geen oplossing te bedenken. De burgemeester van Kloetinge schreef de Commissaris van de Koning in 1855 dan ook:

“De plaatselijke middelen in de meeste Gemeenten zeer beperkt zijnde is in den regel de bezoldiging des veldwachters te karig om zijne onafhankelijkheid te waarborgen. Van daar, dat een niet onaanzienlijk gedeelte zijner inkomsten bestaat in de giften en kleine geschenken, die hij jaarlijks ontvangt van de Ingezetenen. Doch om deze niet te verliezen, moet de veldwachter zich voortdurend het opleggen van allerlei kleine diensten laten welgevalen. Behalve dat hierdoor veel tijd aan de waarneming van zijne dienst wordt onttrokken, heeft het ten gevolge, dat een veldwachter, die gedurende eenigen tijd in een gemeente heeft gewoond, van lieverlede de algemeene bediende wordt althans van de Ingezetenen van eenige maatschappelijke beduidenis, en niet zelden, in zijn belang, overtredingen door de vingers ziet.”

‘Wilt u schicken of voorkomen?’, lijkt deze veldwachter te vragen aan een dorpsinwoner.

Verder bemoeilijkte de uitgestrektheid van de plattelandsgemeenten het werk van de veldwachter in niet geringe mate. Vele Zeeuwse dorpen werkten met een gecombineerde veldwachterdienst. Zo moesten Sint Annaland en Sint Philipsland het lange tijd met één veldwachter doen. Beide dorpen waren namelijk te arm om zich een eigen veldwachter te kunnen veroorloven. Dat deze situatie aanleiding gaf tot allerlei problemen, spreekt welhaast voor zich.

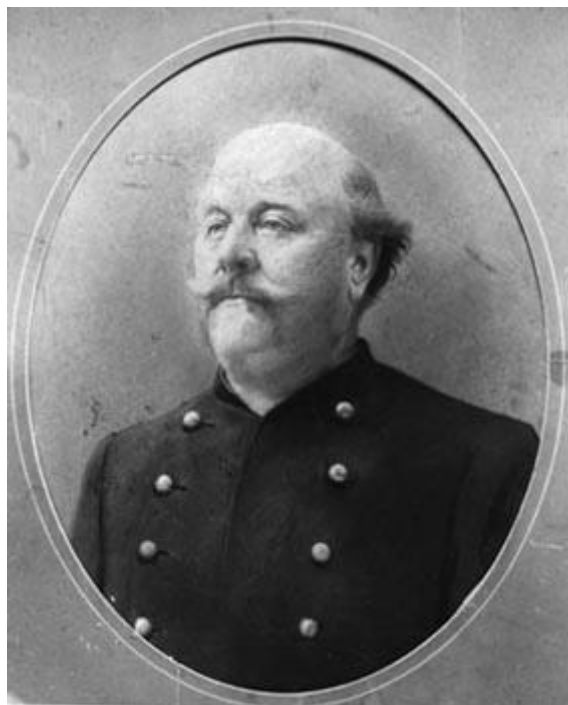
Zo klaagde het bestuur van Sint Philipsland in 1821 dat de veldwachter, die in Sint Annaland woonde, maar zelden zijn neus liet zien. Soms gingen er wel drie weken voorbij voordat hij in Sint Philipsland kwam. Dat was niet alleen nadelig voor de handhaving der orde, maar aangezien de veldwachter tevens postbode was, ook voor de bezorging van de post die daardoor aanzienlijke vertraging opliep.⁵

Aangezien geen enkele negentiende-eeuwse veldwachter beschikte over een eigen vervoermiddel, zoals een paard of een fiets, kon niet worden verwacht dat hij in zijn eentje in staat was de orde te handhaven in een gebied, dat wat oppervlakte betrof te vergelijken was met een grote stad. De burgemeester van Kloetinge in 1855 sprak namens vele Zeeuwse gemeenten:

*“Vooreerst is het terrein, waarover hunne waakzaamheid gevorderd wordt, in bijna alle gemeenten ten platten lande, te groot. Een man te voet kan onmogelijk dikwijls genoeg, alle punten der gemeente bezoeken; terwijl bovendien de bedoelde uitgestrektheid van de terreinen, nog dit eigenaardig bezwaar medebrengt, dat zij, die eenig kwaad voornemen koesteren, slechts behoeven op te letten naar welke zijde der Gemeente de veldwachters zich bij het doen eener tournée begeven, om zeker te zijn, dat zij aan de andere zijde, niet zullen worden gestoord (...) Hieraan sluit zich de omstandigheid, dat de veldwachters bijna altijd zonder toezigt zijn. De Burgemeesters mogen vrij hunnen bevelen geven en de rapporten der veldwachters ontvangen, eenmaal uit het oog verwijderd, staan zij den geheelen dag op zich zelve, zonder dat er mogelijkheid bestaat hun gedrag en hunne handelingen, gedurende hunne afwezigheid, te controleren. Van daar dan ook dat de meeste veldwachters zich min of meer aan een overmatig gebruik van sterken drank overgeven.”*⁶

En dan te bedenken dat Kloetinge nog een betrekkelijk klein dorp was, waar de situatie veel overzichtelijker was dan die in de gemeenten op Tholen en Sint Philipsland.

Een veldwachter die zijn boekje te buiten ging, kon op verschillende manieren worden aangepakt. Een berisping of een schorsing voor een beperkt aantal dagen bleek in veel gevallen afdoende. Pas indien een veldwachter voortdurend over de schreef ging, volgde

Een veldwachter moest opvallen.

ontslag. Het is veel Zeeuwse veldwachters in de negentiende eeuw overkomen. Bestrafing van nalatige veldwachters was evenwel niet meer dan een bestrijding van symptomen en sorteerde in de praktijk dan ook weinig effect. De autoriteiten realiseerden zich dat verbeteringen in de veldwachterdienst noodzakelijk waren om de orde op het Zeeuwse platteland te kunnen verbeteren.

Verhoging van de salarissen was een eerste stap in de goede richting. Aarzelend en met duidelijke tegenzin – tenslotte moesten de gemeenten zelf opdraaien voor de kosten – besloten de meeste Zeeuwse gemeenten op aandrang van de provincie aan het einde van de negentiende eeuw de jaarwedde van hun gemeenteveldwachters te verhogen. Moesten de veldwachters tot 1880

genoegen nemen met een jaarwedde van twee- tot driehonderd gulden, rond 1910 waren de meeste salarissen verdubbeld. En daar bleef het niet bij. Mede onder druk van de in 1900 opgerichte ‘Vereeniging van Gemeente-Veldwachters in Zeeland’ werden de salarissen verder verhoogd en kwamen in verschillende Zeeuwse gemeenten pensioenregelingen tot stand waarmee voorkomen werd dat de veldwachters na hun vijftenzestigste aan de bedelstaf raakten. Na de Eerste Wereldoorlog stegen de lonen explosief: rond 1920 verdiende een Zeeuwse veldwachter zo’n twaalf- tot veertienhonderd gulden per jaar. Aangezien dergelijke salarissen volgens de provinciale autoriteiten hoog genoeg waren om van te leven, werd het de veldwachter verboden nog langer bij te klussen, tenzij de Commissaris van de Koningin hem hiervoor dispensatie verleende.

Een lastenverlichting was verder de instelling van de rijksveldwacht in 1856. Net als de gemeenteveldwacht was de rijksveldwacht in brigades verdeeld. Een rijksveldwachter was in principe met dezelfde werkzaamheden belast als de gemeenteveldwachter, maar had in tegenstelling tot de gemeenteveldwachter de bevoegdheid om buiten de gemeentegrenzen op te treden. Soms namen ze werkzaamheden van de gemeenteveldwacht over, bijvoorbeeld wanneer een dorp er tijdelijk niet in slaagde een geschikte gemeente-veldwachter te vinden.

Ook de verhoging van het opleidingsniveau van de veldwachter was ongetwijfeld gericht op een verbetering van zijn functioneren. Werd in het reglement van 1829 slechts geëist dat de man kon lezen en schrijven, in de plaatselijke verordeningen uit het begin van de twintigste eeuw werd de educatieve lat aanzienlijk hoger gelegd. Het foutloos opmaken van processen-verbaal, bekendheid met het doel van de politie en grondige kennis van de wetten waarmee hij in de praktijk het meest in aanraking kwam, waren nu vereist. Het bezit van een politiediploma werd nu in sommige gemeenten zelfs voorwaarde om als veldwachter te kunnen worden benoemd.⁷

Verbeterde materiële omstandigheden boden evenwel geen enkele garantie voor een beter functioneren, zoals mag blijken uit de gebeurtenissen die zich in Sint Philipsland in de tweede helft van de negentiende eeuw voordeden.

Gemeenteveldwachter Gerardus Boogaard

Het leek allemaal zo goed te beginnen. Gerardus Boogaard was in 1845 aangesteld tot gemeenteveldwachter op Sint Philipsland. Hij volgde de een jaar eerder overleden Engel Endhoven op. Dat zijn salaris slechts f 150,- bedroeg en hij in tegenstelling tot de andere veldwachters op Tholen geen neveninkomsten uit allerlei bijbaantjes had, was voor Boogaard kennelijk geen bezwaar.

Eigenlijk was zijn benoeming opmerkelijk. De Gouverneur had Sint Philipsland namelijk laten weten dat gezien de geringe bezoldiging van f 150,- er slechts *“weinige zoo niet geene gevonden zal worden die de bedoelde betrekking zullen willen aanvaarden.”* In het verleden waren er wel meer kandidaten geweest, die zich op het laatste moment hadden teruggetrokken, toen ze hoorden hoe weinig de baan opleverde.

Bovendien was over Boogaard niet zo veel bekend. Op de staat van voordracht, door het bestuur van Sint Philipsland opgesteld en waarop de namen van nog vier andere kandidaten prijkten, stond bij Boogaard aangetekend dat over zijn ‘burgerlijk gedrag’ weinig

bekend was. Of hij kon lezen en schrijven, was evenmin bekend. Het probleem was echter dat de andere kandidaten te oud waren om voor een benoeming in aanmerking te komen. Boogaard was 26 jaar oud en wilde, zo schreef hij in zijn sollicitatiebrief, de baan dolgraag hebben "gezien de omstandigheden waarin hij en zijne moeder in haren 64 jarigen ouderdom verkeerden."⁷

— Van —
 Zijne Excellencie den Heer.
 Staatg. Raad Gouverneur der
 Provincie Zeeland te Middelburg

geeft met allen eerbied te kennen
 Gerardus Boogaard thans zonder
 beroeps Woonende te Tholen
 Dat het hem Suppléant is Kennelijk ge worden,
 „den, dat op den 19 November 1844 te St. Philipsland
 is overleeden” ongel. en dorend en door deens
 overlijden de betrekking van veldwachter
 in genoemde gemeente is van kant ge worden,
 Dat hij suppleant als loteling in den Jaare 1838
 in Nederlandschen dienst is getreden als
 Militair, op den 6 mei 1838
 bij uitsluiting overgegaan bij de staand. Armee voor
 den tijd van 6 jaren en als vrijwilliger aangeworven
 Georganiseerde Regiment Grenadiers en Jagers
 31 October 1843 blykens hierbij gaande rapport
 in date 30 Junij 1844, met het aan hem uit
 betaalde saldo van Rekening ter som van 146 1/2
 Redenen waarom hij suppleant, necht
 tot uwe Excellencie wend, met nedrig
 verzoek dat het uwe Excellencie moge
 behage, aangezien de omstandigheden
 waaren hij is overgegaan en zijne
 moeder in haaren 64 jarigen ouderdom
 verkeert, hem tot meergenoemde betrekking
 van veldwachter der gemeente
 St. Philipsland te willen in aanmerking
 „king nemen. —

t welk doende is

Tholen Den 25 November 1844. Gerardus Boogaard

De sollicitatiebrief van Gerardus Boogaard.

De eerste jaren leek er geen vuiltje aan de lucht. Boogaard was voor zijn taak berekend en de autoriteiten waren tevreden over hem. Een jaar na zijn huwelijk besloot de gemeenteraad in 1850 op voorstel van de burgemeester zijn salaris op f 200,- te brengen.⁸

Pas in 1867 deden zich voor het eerst problemen met Boogaard voor, toen burgemeester J.W. del Campo zich openlijk over zijn veldwachter beklagde. En als we Del Campo mogen geloven, was dit niet voor de eerste keer. De dienstbevelen die hij zijn veldwachter gaf, werden volgens Del Campo zelden uitgevoerd. Daarom stelde hij de Commissaris van de Koning voor Boogaard onmiddellijk *“te ontslaan, daar hij aan mijne menigvuldige aanmaningen voortdurend geen gehoor verleend, bovendien geen gezag weet te vertegenwoordigen of zich te doen gelden.”*

Uit Del Campo's beschrijving van Sint Philipsland krijgen we de indruk dat het eiland de aanblik bood van een streek uit het Wilde Westen: *“De overtredingen welke dagelijks begaan worden, strekken hiervan ten bewijze; tuinvruchten, landbouwmaterieel worden bij voortduring ontvreemd; zelfs worden de kinderen uitgezonden om van de te velde staande graangewassen, de aren af te snijden, en dergelijke meer.* Herhaaldelijk werden de ingezetenen *“bedreigd met brandstichting, afpersing van geld terwijl inbraak en andere wanordelijkheden plaats hadden.”*

Als de Commissaris zijn verhaal niet mocht geloven, zo schreef Del Campo, moest hij het maar aan de in Zierikzee en Bruinisse gestationeerde rijksveldwachters vragen! Zij zouden zijn woorden alleen maar kunnen onderstrepen. De burgemeester wilde in plaats van Boogaard *“een anderen vigilanten, fermes veldwachter.”* Del Campo beseftte echter terdege dat deze maatregel alleen niet afdoende zou zijn: *“Al ware”, zo schreef hij “deze nog zoo goed, het is eene volstrekte onmogelijkheid, dat hij alleen een behoorlijk toezigt op dit eiland zal kunnen uitoefenen.”* Aangezien Sint Philipsland geen geld had voor de aanstelling van een tweede gemeenteveldwachter, stelde Del Campo voor om de standplaats van de rijksveldwacht van Bruinisse naar Sint Philipsland te verplaatsen. De nieuwe gemeenteveldwachter zou dan in het oude deel van Sint Philipsland toezicht kunnen houden, terwijl de rijksveldwachter in de Anna Jacoba- en Willemspolder een oogje in het zeil kon houden. Vooral in deze polders vonden de meeste overtredingen plaats, volgens Del Campo omdat juist daar *“de bevolking als het ware met den dag vermeerderd en de personen die daar aankomen, dus andere gemeenten verlaten, om welke redenen ook niet van de allerbeste zijn.”*⁹

Del Campo riep veldwachter Boogaard op het matje en vertelde hem, dat hij maar beter zo snel mogelijk zijn biezen kon pakken. Boogaard kon in de ogen van de burgemeester weinig goeds doen: *“Mijne bevelen aan U gegeven tot voorkoming van ongeregelgheden in het dorp en der dieverijen op het veld worden zeer onvolledig, bijna geheel niet uitgevoerd (...). Daarvan nog onlangs ten bewijze strekke de ongeregelgheden, welke steeds om de scholen der gemeente plaats hebben, het stelen van hout, gevogelte, eyeren, veldvruchten enz. niettegenstaande gij gedurig door mij opmerkzaam werd gemaakt en daartegen niets door U verrigt wordt.”*

Maar dit was nog lang niet alles. Boogaard had volgens Del Campo geen enkel gezag *“zoo als ook onlangs bleek bij ongeregelgheden op het dorp, waarbij een lid van den raad voor zijne persoonlijke veiligheid de menigte met geweld moest uit een drijven, aangezien door*

U niets gedaan werd om dezelve te voorkomen en gij daarbij lijdelijk toeschouwer bleef.” Tegen de uitdrukkelijke instructie om dagelijks aantekening te houden in het door mij aan U overhandigde zakboekje van al uwe dienstverrigtingen, zonder onderscheid met al hetgene opmerkenswaardig gedurende de dienst zoo bij dag als nacht door U is waargenomen of ontdekt. Volgens punt 1 niets daarvan in dit boekje voorkomt. Dit boekje heb ik U schriftelijk vermaand mij minstens eenmaal ‘s weeks ter visie te geven, waaraan ook niet voldaan werd.

Meermalen is het voorgekomen dat terwijl ik U ontbood gij mij schriftelijk antwoordde, dat gij voor ‘t een of ‘t ander op reis ging; dus tegen mijn wensch en zonder daartoe verlofte vragen.”

Boogaard beseftte dat het weinig zin had om zich openlijk te verdedigen tegen de vele beschuldigingen van de burgemeester en schreef hem daarom een onderdanige brief, waarin hij enerzijds om vergiffenis smeekte, maar waarin hij tevens liet doorschemeren dat iedereen wel eens dingen deed die niet door de beugel konden: *“met de meeste onderdaanege eerbiet vraag ik U Edl wie is er die niet te kort komt, zoo wel in mijn betrekking als in andere betrekking waar hij zich in geplaatst vindt, in welke rang of stand der maatschappij.”*

De provinciale autoriteiten lieten weten dat plichtsverzuim op zich geen reden was om Boogaard de laan uit te sturen, temeer daar de veldwachter nog nooit eerder was gestraft. De adviseurs van de provinciale Commissaris merkten echter wel op *“dat des veldwachters defensie niet zeer voor zijn bescheidenheid pleit. Hoe schijnbaar nederig dat stuk is ingekleed, er wordt daarin toch geïnsinueerd dat ook de Burgemeester in de vervulling zijner pligten tekort komt. Veel goeds zal die politiebeambte te St Philipsland niet meer kunnen doen, en ‘t is ook alleen omdat hij gehuwd is en een, naar ‘t schijnt, vrij talrijk huishouden heeft, dat de afdeling meent te moeten voorstellen om te beproeven of eene laatste reprimande niet eenen gunstigen invloed op hem zal uitoefenen.”*¹⁰

Voor Boogaard was het gevaar gekeerd, althans voorlopig. Een jaar later, in september 1868, lanceerde Del Campo een nieuw offensief tegen zijn veldwachter. Ditmaal kreeg Boogaard een boze brief van zijn baas met de volgende inhoud:

“Het blijkt nu weder dat gij verscheidene diefstallen van tuinvruchten, in de gemeente gepleegd, verzwegen hebt en die der appelen door vier personen des nachts gepleegd, mij bekend maakte, drie en een halve dag nadat de aangifte bij U was geschied; later hebt gij beproefd om mij te misleiden en voor dat misdrijf een tweede verbaal opgemaakt, mij zeggende dit te moeten verzenden in plaats van het eerst opgemaakte; dit tweede procesverbaal, van een anderen inhoud zijnde, om uw verzuim te bedekken, heb ik niet verzonden, omdat ik begreep het eerste meer overeenkomstig de waarheid was. Deze omstandigheid gevoegd bij uwe geringe werkzaamheid dezer zomer getoond in het tegengaan van de dieverijen en overtredingen, die dagelijks plaats grepen en bij de klagten die zich voortdurend over uwe weinige ijver voordoen, doen mij weder U hierop schriftelijk opmerkzaam maken en verzoeken mij schriftelijk uiterlijk binnen acht dagen hierop te antwoorden.”

Dezelfde dag nog schreef Del Campo de Commissaris van de Koning een brief, waarin hij opnieuw wees op de noodzaak tot plaatsing van een rijksveldwachter in Sint Philipsland. Zowel de brigadierrijksveldwachter uit Zierikzee als de rijksveldwachter in Bruinisse

deden volgens Del Campo ontroerend hun best om de orde op het eiland handhaven, maar slaagden er niet in om overtredingen te voorkomen. *“Bij hunne overtocht over het vaarwater het Zijpe wordt hunne komst genoegzaam bekend”* waardoor dieven zich op tijd uit de voeten konden maken. *“Graan te velde, hout, tuinvruchten worden voortdurend gestolen, jagt- en visscherij-overtredingen hebben dagelijks plaats.”* Aan Boogaard had men niets. Aangezien de veldwachter *“volstrekt geen acht gaf op overtredingen, noch in de kom der gemeente, noch daarbuiten”* was ontslag volgens Del Campo absoluut noodzakelijk.¹¹

De smeekbede van Del Campo leek succes te hebben, want de volgende maand kreeg hij van de Commissaris te horen dat veldwachter Boogaard was ontslagen. Del Campo kon zijn blijdschap niet op en haastte zich om een advertentie in het Politieblad te plaatsen, waarin om een nieuwe veldwachter werd gevraagd.¹²

De burgemeester had evenwel te vroeg gejuicht. Tot grote opluchting van Boogaard waren twee wethouders en vier raadsleden voor hem in de bres gesprongen. In een brief aan de Commissaris, getiteld *“Punten ter overweging voor den Heer Commissaris des Konings in Zeeland betrekkelijk het ontslag der veldwachter dier Gemeente”* staken ze hun verwondering en ergernis over de handelwijze van Del Campo niet onder stoelen of banken:

“Ten eerste. De Burgemeester heeft nog nimmer in vergadering van burgemeester, en wethouders, of in den vergadering van den raad over de veldwachter geklaagd; wegens pligtverzuim, gebrek aan ongeschiktheid, dronkenschap, enz.; indien de veldwachter aan een dezer feiten zich schuldig gemaakt had Z.E.A., dit aan de wethouders had behooren medetedeelen; teneinde hen alsdan art. 26, van de instructie voor de veldwachter eerst te schorsen; en bij herhaling van misgrepen door de burgemeester zijn ontslag aante vragen. Ten tweede. De veldwachter wordt door de Burgemeester beschuldigd van pligtverzuim, uit zijn zakboekje blijkt het tegendeel dat hij ijverig is in zijn dienstverrigtingen, al verder wordt de veldwachter beschuldigd, onder anderen van verscheidene tuindieverijen bij hem burgemeester geen aangifte te hebben gedaan; dit is eene onwaarheid, aangezien over 1868 in de kom of buiten de gemeente slechts één bekende diefstal is gepleegd, en wel van tuinvruchten, waarvan hij veldwachter procesverbaal heeft opgemaakt op 5 september, welk proces verbaal hij echter heeft veranderd op 7 september, omdat de aangifte toen eerst werkelijk door P. Geense is gedaan. De veldwachter wilde op 5 September, alstoen van den diefstal aan den burgemeester kennis geven, doch de rijks veldwachter Sinacks bij Bogaard aan huis zijnde, nam op zich die diefstal voorlopig aan den burgemeester medetedeelen, dus geen misleiding zooals de burgemeester opgeeft.

Ten derde. De veldwachter kan door de uitgebreidheid der gemeente niet op alle punten tegelijk zijn, daar komt bij, dat hij dagelijks naar den burgemeester moet gaan en juist de meeste diefstallen in de Anna Jacobapolder worden gepleegd, waar de gemeenteveldwachter toch niet geheele dagen kan doorbrengen, zoodat sommige overtredingen niet door Bogaard, maar door andere veldwachters worden ontdekt, dus dit is nog geen pligtverzuim.

Ten vierde. Dat de veldwachter Bogaard geen aangifte van diefstallen of vechterijen doet blijkt te meer onwaarheid te zijn, aangezien hij op 14 september jongstleden bij den burgemeester aangifte heeft gedaan van een feit, zijnde dat zijn zoon Cent Bogaard oud 17

jaar door Johannes van Oeveren oud 18 jaar op het veld in tegenwoordigheid van getuigen met een riek, zonder daartoe aanleiding te hebben gegeven door zijn broek en zijn scheenbeen is gestoken dat het bloedde, van welke aangifte door den burgemeester geen proces verbaal is opgemaakt, het welk door Bogaard moeilijk kon geschieden aangezien het zijnen zoon betrof.

De raad kan alzoo, in gemoede verklaren dat het zoeken van den burgemeester is geweest, dat de veldwachter uit zijne betrekking als zoodanig is ontslagen zonder voorkennis aan de wethouders der gemeente. Van de voornaamste ingezetenen zal des gevordert worden verklaard dat Bogaard een vlijtig, braaf ingezetene, voor zijn huisgezin een alle zinds oppassend vader is te noemen, waarop niets valt aan te merken, die jaren achtereen onder de bevelen van andere burgemeesters heeft gestaan, die nimmer over hem hebben geklaagd en ook desgevoerd getuigenis betreffelijk Bogaard volgaarne willen afleggen.”

De brief was een motie van wantrouwen aan het adres van Del Campo. De Commissaris was onder de indruk, besloot het ontslag van Boogaard in te trekken en gaf de officier van justitie in Middelburg opdracht tot het uitvoeren van een uitgebreid onderzoek naar de gebeurtenissen op Sint Philipsland.¹³

**Gemeenteveldwachter J. Labruyère (l) en
rijksveldwachter Johannes Kooman (r) bij
het huwelijk van burgemeester Kleppe op
Sint Philipsland op 8 augustus 1929.**

Boogaard trok aan het langste eind. De officier kwam met een voor hem “gunstig rapport” op de proppen, waardoor hij in functie kon blijven. Niet Boogaard, maar Del Campo vertrok. Del Campo’s opvolger, F.W. von Staedel, kon de veldwachter wel waarderen. Sterker nog, in 1872 liet hij de Commissaris weten dat hij in zijn nopjes was met Boogaard: “*de ijver en naauwe pligtsbetrachting van den gemeenteveldwachter G. Boogaard, geeft vooral in den laatsten tijd, reden tot tevredenheid.*”

Dit nam echter niet weg, dat hij wel een extra veldwachter kon gebruiken. Sint Philipsland was met zijn ruim 3100 hectare en bijna 1400 inwoners immers te groot om door één veldwachter te worden bediend. Uiteraard zag

ook de nieuwe burgemeester het liefst een rijksveldwachter geplaatst, want die hoefde niet uit de gemeentekas te worden betaald.¹⁴

Voor de minister was dit laatste echter onbespreekbaar: “*Het is de pligt der gemeenten, zelve in het in het gemeentelijk politie-toezigt te voorzien, en de besturen mogen in zake*

van politie niet op hulp van rijkswege steunen”, zo liet hij de Commissaris van de Koning weten. Als de gemeente aan één veldwachter niet genoeg had, moest ze zelf maar voor versterking zorgen. Von Staedel schreef de Commissaris echter dat benoeming van een tweede gemeenteveldwachter *“ten eenemale ondoenlijk is, uit hoofde der hoogst ongelukkigen finantieelen toestand dezer gemeente.”* Een verhoging van de hoofdelijke omslag was uitgesloten; de plaatselijke belasting was toch al drukkend genoeg voor de ingezetenen onder wie zich slechts weinig gegoede burgers bevonden. De Commissaris had begrip voor de problemen waarin Sint Philipsland verkeerde en drong er daarom bij de minister op aan om zo spoedig mogelijk een rijksveldwachter naar het eiland te sturen.¹⁵

Vertrek van Boogaard

De gemeente zou er nog een tijdje op moeten wachten, maar uiteindelijk zou op het eiland een rijksveldwachter worden gestationeerd. De dagen van Boogaard waren inmiddels geteld. In 1876 kreeg de Commissaris vrij plotseling en onverwacht een verzoek tot zijn ontslag. Von Staedel liet weten dat de veldwachter ongehoorzaam was en noemde hem zelfs *“een zeer slecht politiedienaar”* die, als het aan hem lag, zo snel mogelijk op non-actief moest worden gesteld. De Commissaris vertrouwde de zaak echter niet. Hij had tot dan toe geen enkele klacht over Boogaard gehoord en nu zou de veldwachter ineens niet meer voor zijn taak zijn berekend? Alvorens hij tot actie wilde en kon overgaan, eiste de Commissaris van de burgemeester dan ook een gedetailleerd rapport waarin alle vergrijpen waren opgenomen waaraan de veldwachter zich zou hebben schuldig gemaakt. De actie van de burgemeester was waarschijnlijk niet meer dan bluff. Het rapport verscheen nooit en Boogaard kon voorlopig blijven waar hij zat.¹⁶

Zes jaar later viel dan toch het doek voor de inmiddels 63-jarige veldwachter. In 1882 diende hij zijn ontslag in. Hij rekende erop, zo schreef hij de Commissaris, dat hij een pensioen van f 200,- kreeg.

De gemeenteraad *“erkennende zijne aan de gemeente gedurende een tijdsverloop van bijna 37 jaren bewezen diensten, benevens zijn onberispelijk gedrag”* wilde hem echter slechts f 150,- toekennen. Aangezien Boogaard gemeentebode, klokluider en marktmeester bleef, zouden zijn totale verdiensten op f 352,- uitkomen en dit bedrag was volgens de raad genoeg om van te kunnen leven.¹⁷

Toen Boogaard hoorde dat zijn pensioen slechts f 150,- bedroeg, wilde hij zijn ontslag ongedaan maken en verzocht hij de commissaris *“met de meeste onderdanige eerbiet en beleeftheid om mij tog in mijne betrekking als Gemeente Veldwachter te laten blijven.”*

De burgemeester zou hem tot zijn ontslag hebben gedwongen en hem niet de in de gelegenheid hebben gesteld zijn zaak in de gemeenteraad te verdedigen. *“De raad”*, zo schreef hij, *“wilde mij eens laten komen in de vergadering om met mij te spreken tog de Heer Burgemeester stuurde mij weg; ik mogt mijn gemoed niet ontlasten.”*¹⁸

Het ontslag was echter definitief. Tot opvolger werd de 24-jarige Jan Bakker benoemd. Lang is Bakker overigens niet in functie geweest. Reeds na vier jaar, in 1886, werd hij opgevolgd door Johannes Bijl.¹⁹

Noten

1. Voor een algemeen overzicht van de geschiedenis van de Nederlandse politie zie: F. Perrick, *Politie in Nederland: een inleiding tot haar geschiedenis, organisatie en taak*. Groningen 1982. De

criminoloog Fijnaut heeft een algemeen overzichtswerk over de geschiedenis van de politie in West-Europa geschreven. De aandacht die hij besteedt aan de geschiedenis van de veldwacht is echter minimaal. Zie: Cyrille Fijnaut, *Opdat de macht een toevlucht zij? Een historische studie van het politieapparaat als een politieke instelling*. Antwerpen/Arnhem 1979. In het verouderde werk van Haarman wordt vooral ingegaan op de juridisch-institutionele geschiedenis van de politie in Nederland. Zie: J.W. Haarman, *Geschiedenis en inrichting der politie in Nederland. Met eenige aantekeningen omtrent de politie in andere landen*. Alphen aan den Rijn 1933². Van Riet geeft een aardig, zij het oppervlakkig en impressionistisch, beeld van de geschiedenis van de politie in Nederland tot de Tweede Wereldoorlog. Zie: Frank van Riet, *T'Uwen dienst De geschiedenis van de politie in Nederland vanaf de Middeleeuwen tot de Tweede Wereldoorlog*. Schiedam z.j. Het beste werk over de veldwacht is ongetwijfeld: Filip Bastiaen, *De veldwachter in het spanningsveld van autoriteit en solidariteit 1830-1914*. Gent 1984 (onuitgegeven licentiaatverhandeling) waarin de geschiedenis van de veldwacht in een deel van Oost-Vlaanderen (Gent en Eeklo) wordt beschreven en geanalyseerd.

2. Provinciaal Blad van Zeeland (PB) No 85, (26-6-1829), *Reglement op de inrigting der veldwachters, in de provincie Zeeland*. Dit reglement is een aantal malen gewijzigd en aangepast. In 1852 naar aanleiding van de gemeentewet van 1851 (zie: PB No 158, 22-12-1852, *Instructie voor de veldwachters in de provincie Zeeland*) en in 1895 (zie: PB No 118, 30-11-1895, *Instructie voor de bezoldigde gemeente-veldwachters in de provincie Zeeland*).

3. Voor veldwachters op Noord-Beveland zie: Albert L. Kort, 'De veldwachter en de handhaving van de openbare orde op Noord-Beveland', in: *De Spuije. Tijdschrift van de Heemkundige Kring De Bevelanden en de Vereniging Vrienden van het Museum voor Zuid- en Noord-Beveland* 62 (2004) 22-29. Voor Zuid-Bevelandse veldwachters zie: Albert L. Kort, 'Veldwachters op Zuid-Beveland', in: *Nehalennia, Bulletin van de Werkgroep Historie en Archeologie van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen en de Zêeuwsche Dialect Verênigieng* (ZDV) 150 (2005) 10-19. Voor veldwachters in enkele Zeeuws-Vlaamse gemeenten zie: Albert L. Kort, 'Een veldwachter in Waterlandkerkje', in: *Mededelingenblad Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen* 144 (2005) 2-9; Albert L. Kort, 'Een veldwachter in Zuiddorpe', in: *Kroniek van de Stichting Heemkundige Kring Sas van Gent* 39 (2005) 45-48 en Albert L. Kort, 'Een veldwachter uit Zaamslag', in: *Nieuwsbrief Heemkundige Vereniging Terneuzen* 55 (2005) 18-20. Voor Tholen zie: Albert L. Kort, 'Thoolse veldwachters onder vuur', in: *Van veldwachters, kapers, stormen en regenten*. Tholen 2005, 4-12. Voor Schouwen zie: Albert L. Kort, 'Een veldwachter in Ouwerkerk', in: *Stad en Lande Historische bijdagen en mededelingen van de vereniging Stad en Lande van Schouwen-Duiveland* 114 (2005) 4-8.

4. GA Noord-Beveland, Archief gemeente Wissenkerke, inv.nr. 573, brieven 21-2-1880 en 1-3-1880.

5. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1813/1850, inv.nr. 5274, brief schout aan districtscommissaris 31-7-1821.

6. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 436, brief 14-6-1855.

7. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1813-1850, inv.nr. 872, staat voordracht en brief Boogaard 25-11-1844. Zie verder noot 3.

8. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1813-1850, inv.nr 5485, *Staat aanwijzende de huisselijke gesteldheid en de gedraging der Brigadiers en Veldwachters in het 2^e District der Provincie Zeeland over het 1ste halfjaar 1845*.

9. Jan Kempeneers, 'Twee meisjes', in: *Cronieke van den lande van Philippuslandt* 12 (maart 2006), 346.

10. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr.1622, volgnr. 9146, brief burgemeester aan Commissaris van de Koning 13-8-1867.

11. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 1625, volgnr. 9908, brief burgemeester aan veldwachter 1-9-1867, brief veldwachter aan burgemeester 6-9-1867 en ongedateerde notitie afdeling provincie.

12. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 1675, volgnr. 9528, brief burgemeester aan veldwachter 22-9-1868 en brieven burgemeester aan Commissaris van de Koning 22-9-1868 en 28-9-1868.
 13. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nrs. 1676 (volgnr. 9662, brief Commissaris van de Koning aan burgemeester 5-10-1868) en 1677 (volgnr. 10023, brief burgemeester aan Commissaris van de Koning 8-10-1868).
 14. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 1678, volgnr. 10165, ongedateerde brief 1868, ondertekend door de wethouders Abr. Stols en Abr. van Dijke en de raadsleden A. Mol, M. Mol, P. de Bruijne en J. van Nieuwenhuizen; brief Commissaris van de Koning aan officier van justitie 15-10-1868.
 15. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 1844, volgnr. 6267, brief burgemeester aan Commissaris van de Koning 6-12-1872.
 16. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 1855 (volgnr. 6369, brief minister binnenlandse zaken aan Commissaris van de Koning 13-12-1872; volgno 6460, brief burgemeester aan Commissaris van de Koning 21-12-1872).
 17. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 2090, brief burgemeester 8-3-1876 en brief Commissaris van de Koning 22-3-1876.
 18. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 2438 (volgnr. 1061, brief burgemeester 8-3-1882; volgnr. 1309, brief Commissaris van de Koning 27-3-1882)
 19. ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nr. 2438, volgnr. 1309, brief Boogaard aan Commissaris ongedateerd, ingekomen 27-3-1882.
- ZA Middelburg, Archief Provinciaal Bestuur 1851-1910, inv.nrs. 2439 (volgnr. 1804, brief 24-4-1882) en 2694 (volgnr. 306)

~~~~~

De Fluplandse schrepel: een handig werktuig

Alhoewel klein van omvang, verguisd vanwege de gedwongen gebogen werkhouding, heeft juist de schrepel veel bijgedragen aan de vergroting van de opbrengsten in de landbouw in onze streken

Een schrepel is een wiedijzer of wiedhaak met een zeer korte steel. Op Sint Philipsland en op Tholen wordt een schrepel ook wel een *schrabber* genoemd.

De schrepel of schrabber werd en wordt nog steeds gebruikt voor het wieden van onkruid bij kleinere teelten. Voordat er sprake was van mechanisatie en chemische onkruidbestrijding was het wieden met de hand de enige manier om het onkruid de baas te blijven. Verder werd het werktuig gebruikt bij het uitdunnen van jonge plantjes (bij suikerbieten bijvoorbeeld) en bij het poten. Voor het oogsten van zilveruien werd op Sint Philipsland tot circa 1950 ook de schrepel gebruikt. Om meer kracht te kunnen zetten was de steel van de ‘juunschrabber’ belangrijk korter dan de gangbare maat die werd gebruikt voor het wieden van bijvoorbeeld de suikerbieten.

Door J.H.W. Vaders

De schrepel was “het werktuig” daar waar met zorg rond elk gewenst plantje gewerkt moest worden. Afhankelijk van het gewas, de rijafstand, de grondsoort en de onderlinge plantafstand zijn zo schrepels van diverse afmetingen en vormen ontstaan. De dorps-smid,

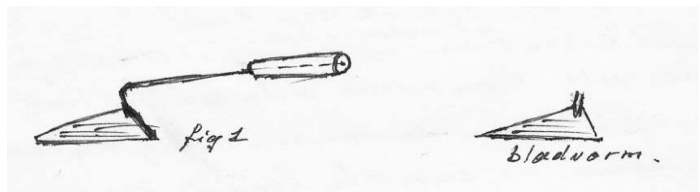
in nauw contact met zijn afnemers en gebruikers, speelde daarbij een zeer belangrijke rol. Immers hij maakte ze, kon ze ook wijzigen en scherpen.

De smederij Roozmond, gevestigd op de Oostdijk in Sint Philipsland, vlak bij de weegbrug met z'n bankjes tegen het kotje (in moderne taal 'hangplek' voor ouderen en dagloners) zat wel op een strategische plek. Als het koud en guur was, had menig een wel een smoes om even bij de smid, waar het vuur brandde, binnen te lopen en zich daar te warmen.

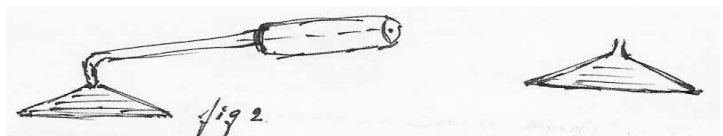
Types schrepels

Elke streek had zo zijn eigen type schrepel, zo zijn mij bekend, het Hollandse type, de Schouwen-Duivelandse vorm, het West-Brabantse model (rond De Heen en Nieuw-Vossemeer) en het model dat in Sint Philipsland ontwikkeld was. Onder andere de zilveruienteelt, die zeer arbeidsintensief was, heeft in belangrijke mate voor deze ontwikkeling gezorgd. Wat was die ontwikkeling? Laten we eerst de verschillende types eens bekijken.

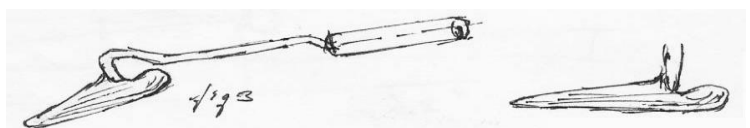
- Figuur 1: De Hollandse schrepel:
- de bladvorm is niet symmetrisch;
  - geen balans in de hand.

- Figuur 2: Het Schouwen-Duivelandse type:
- een symmetrische bladvorm;
  - een rechte steel,
  - de vorm in balans.

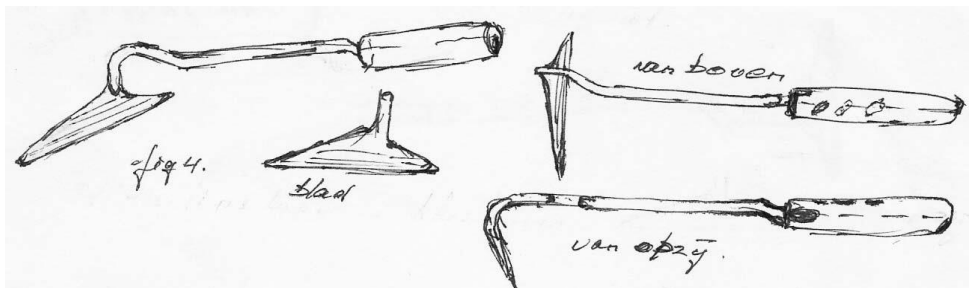

- Figuur 3: Het West-Brabantse type:
- geen symmetrische bladvorm met forse hak aan rechterzijde;
  - steel met dubbele bocht en verzet t.o.v. het handvat;
  - geschikt voor wat zwaarder werk en zwaardere grondsoorten.

Figuur 4: Het Sint Philipslandse type:

- geen symmetrische bladvorm;
- beide zijden van het blad puntvormig uitgevoerd;
- geschikt voor wat lichtere grond.

Op deze foto zien we Izaak Quist die met zijn zoontje aan het werk is in de 'juun'. Let op de lengte van de schrabber, die bij de linkerknie van Quist te zien is.

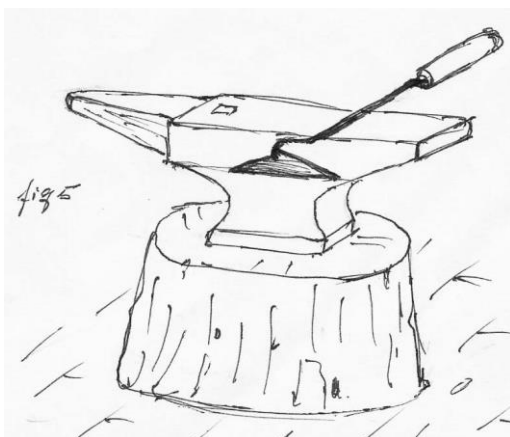

In het voorjaar was de schrabber in de landbouw een belangrijk stuk handgereedschap. Deze mannen zijn aan het werk in de suikerbieten. Van links naar rechts zien we Joost Wesdorp, Andries van der Reest, Rinus Zuidweg, Jan Voshol en Marien Jagt.

Ontwikkeling op Flupland

De ontwikkeling op Sint Philipsland betrof de optimalisering van:

De bladvorm. Door de rechte snede, links een lange punt en rechts een korte scherpe punt kan selectief rondom een kwetsbaar klein plantje gewerkt worden. Ook kan een plantje op plaats weggenomen worden en eventueel verder op een lege plek weer geplant worden.

De balans.

Door de dubbele knik in de steel, links-rechts, wordt bereikt dat de schrepel met zijn blad horizontaal in de hand lag en niet constant door het polsgewricht gecorrigeerd moest worden. Ook de krachtverdeling over het blad is dan in evenwicht bij het werk. Door de schrepel dwars op het aambeeld te leggen kon dit gecontroleerd worden (zie fig. 5)

Door de dubbele **knik** naar **boven** vlak voor het handvat werd bereikt dat dit in rechte lijn stond t.o.v. het zwaartepunt van het geheel.

Het handvat.

De lengte en dikte, evenals de lengte van de steel werden gedicteerd door de bouw van de gebruiker, zoals de handgrootte en lengte van armen en benen. Het houten handvat was, middels vierkant, taps op de uitgesmede steel bevestigd zodat verdraaien ervan voorkomen kon worden.

Er was nog een verfijning mogelijk door het ronde blanke handvat, in werkhouding, vast te pakken met een beroete hand. Op het blanke hout tekende dan de drukplekken van duim, vingers en handpalm zich af. Door daar nog wat hout weg te nemen, verminderde de plaatselijke druk zodat vermoeidheid en zere plekken voorkomen konden worden.

De overeenkomsten van het Fluplandse en West-Brabantse type zijn natuurlijk niet zo verwonderlijk.

Al met al nogal theoretische taal. Ga maar een lange dag met een schrepel aan het werk, dan begrijpt u dit verhaal vanzelf.

Vervaardiging van de schrepel

Hieronder vindt u een beschrijving van de vervaardiging van de Fluplandse schrepel.

Uitgangsmateriaal: fig. 6

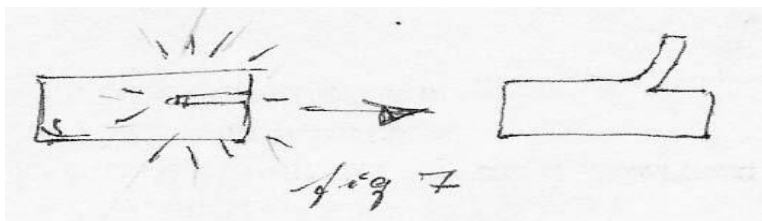
- een stuk smeedbaar en hardbaar Siemens Martinsstaal met een koolstofgehalte van 0,40 – 0,60% voor het blad;
- rond smeedstaal voor de steel;

- houten handvatten, voorgeboord van essenhout o.i.d.

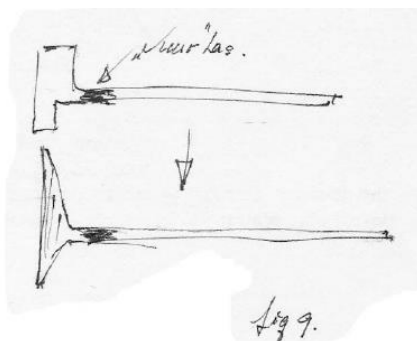
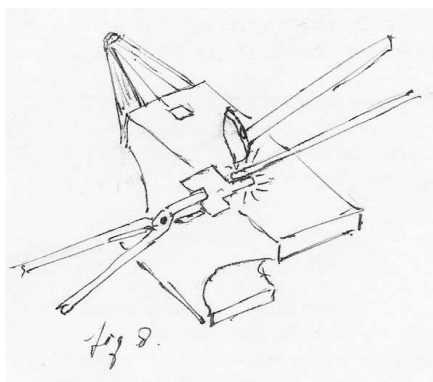
1^e stap – figuur 7

Het stuk staal voor het blad warm = kersrood inkepen en de ontstane lip naar buiten buigen.

2^e stap – figuur 8

Hierbij wordt het bladdeel met de uitgebogen lip door middel van vuur of wellassen aan het steelijzer gesmeed. Daartoe moeten beide delen in het vuur tot “witheet” (ca. 1100-1200 graden °C) verhit worden en met krachtige hamerslagen aan elkaar geweld worden. Door wat droog schoon zand te strooien op het witgloeiende staal probeert men te voorkomen dat het staal verbrandt. Een techniek die nog maar door weinig mensen nog beheerst wordt.

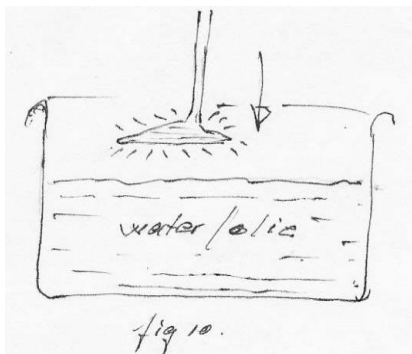
3^e stap – figuur 9

Het uitsmeden van het blad naar de gewenste vorm met lengte, breedte, dikte en mesvorm.

Af laten koelen in hete as of zand. In koude toestand kan dan door vijlen of slijpen de vorm verder verfijnd worden.

4^e stap – figuur 10

Het **harden** van het blad. Het bladdeel moet dan tot lichtrood verhit worden (ca. 900°C) en dan vertikaal naar beneden in een bak water of olie, zeer snel, afgekoeld worden (Martensiettransformatie). Vervolgens direct daarna blank geschuurd en voorzich-

tig verhit tot de gele aanloopkleuren op het staal verschijnen. Dan kan er weer afgekoeld worden. Deze zgn. **ontlaatstap** is nodig omdat het geharde staal te broos is voor gebruik en spontaan kan scheuren. Met een toetsvijl kan de hardheid gecontroleerd worden.

5^e stap – figuur 11

Het buigen,
roodheet,
van de

bochten en het tapse vierkant, uitsmeden van de steel. Hierbij werd “de balans” aangebracht.

6e stap

Het plaatsen van de handgreep.

Conclusie

Het fabriceren van een schrepel was en is dus een gecompliceerd proces, dat de nodige vakmanschap, kennis en ervaring vereiste.

In rustige tijden maakte de smid een voorraad schrepels. Je kon er dan één uitzoeken uit de gemaakte voorraad. Desgewenst, konden er nog wijzigingen aangebracht worden.

De schrepels, die tegenwoordig worden aangeboden, zijn veelal van het Hollandse type. Meestal is het niet veel meer dan een gestampt blikje met een schuine kant en een daaraan gelaste gebogen steel plus handvat. Fabrieken wagen zich niet aan andere types en zeker niet aan het vrij complexe Fluplandse model.

Met dit artikel heb ik getracht een wellicht niet onderkende cultuurhistorische ontwikkeling, die zich op Sint Philipsland heeft voltrokken, aan de vergetelheid te ontrukken.

De schrijver van dit artikel houdt zich aanbevolen voor aanvullingen en/of correcties op dit artikel. U kunt deze toesturen aan onze secretaris.

Naschrift van de redactie

Het "Woordenboek der Zeeuwse Dialecten" geeft de volgende benamingen voor de onderdelen van de schrepel: de '*hecht*' (=handvat), de '*aerend*' (= [aanhechting van de] steel) en het '*blad*'.

Hetzelfde woordenboek geeft de volgende Zeeuwse gezegdes met betrekking tot de schrepel: "*Ie mot achter de schrepel.*"

(in de betekenis van 'hij moet landarbeider worden' (opgetekend in Dreischor);

"*Ie is voe, vò(r) de schrepel.*"

(in dezelfde betekenis / opgetekend in Noord- en Zuidbeveland);

"As je niet beter je best doet, is de schrepel je vôerland."

(opgetekend in Goedereede).

Een andere Zeeuwse benaming van de schrepel is 'judas', waarmee wel erg duidelijk wordt dat de schrepel niet erg geliefd was. Dat komt tot uitdrukking in het Schouwense gezegde: *"Mò je mit judas weg, dan voe l je saeterdagsaevens je rik 'ôôr."*

Andere benamingen zijn 'juunóuweêêltje', 'juunóuwetje', 'juun'ouwe', 'juunkapper', 'juunk-rabber', 'juunkrauwer', 'juun'schrabber', 'juunschrepel' en 'aerepelschreper', waarmee duidelijk wordt bij welke teelt de schrepel het meest gebruikt werd: de teelt van uien en aardappelen.

Een duidelijk beeld van de schrabber bij het handmatig rooien van de zilveruien. De man op de foto is Nehemia van der Reest.

Een belangrijke ontmoeting:

Graaf Guillaume de Louvencourt-Poniatowski in Anna Jacobapolder

In het voorwoord hebben we aandacht gewijd aan het bezoek van graaf Guillaume de Louvencourt aan Anna Jacobapolder. Ook de Eendrachtbode heeft er uitvoerig aandacht aan besteed. Het lijkt mij echter goed om ook in ons verenigingsblad daar even bij stil te staan.

Door J. Kempeneers

Voor en tijdens de herdenking van de bevrijding van Sint Philipsland (4 november 1944) hebben we in de 'Cronique' en op onze website uitvoerig stilgestaan bij gebeurtenissen in Sint Philipsland en Anna Jacobapolder. Juist door deze publicaties is het bezoek tot stand gekomen. Gaandeweg kwamen er vragen en aanvullingen van lezers. Een belangrijk contact was dat met de heer Jos van Alphen uit Dorst in november 2004. Hij wilde een artikel publiceren in het blad van de heemkundekring in Oosterhout. Het ontbrak de Brabantse onderzoeker echter nog aan gegevens in het verlengde van de Brabantse frontlinie. Het was het gedeelte tussen Sint Philipsland en Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee. Een lid van de Steenbergse kring verwees Jos van Alphen naar 'Philippusland'. Korte tijd later kwam tussen Jos en mij een eerste gesprek tot stand, waarop al snel een bezoek aan

Boerderij Hof Rumoirt te Anna Jacobapolder in 1948. Op de voorgrond het wagenhuis waar in WOII de Poolse tanks stonden opgesteld.

Sint Philipsland volgde. Dat was voor mij aanleiding om vooraf met Bram Nouwen te spreken, die gedurende de gehele Tweede Wereldoorlog op 't Hof Rumoirt aanwezig was.

Aan hem heb ik gevraagd of ik met Jos mocht komen voor een gesprek. Geen enkel bezwaar. Bram vertelde dat er geregeld tanks met Poolse bemanningen op deze boerderij kwamen. Deze stonden dan op 'het weitje' achter het wagenhuis. "In de nacht toen ze overkwamen werd er vanuit Bruinisse voortdurend geschoten", vertelt Bram. "In een langgerekte strook achter de woningen en de kleine boerderijen aan de Langeweg kwamen de granaten neer. Ze vielen tot aan de Lageweg". Al eerder hebben we gememoreerd dat het paard van vrachtrijder Dirk van der Welle, die zelf in Duitsland door ontbering omkwam, dodelijk werd getroffen in de schuur achter de woning van zijn ouders aan de Langeweg. Bij Leen Boudeling, wonende in de boomgaard op de splitsing bij de Lageweg, vlogen de granaatscherven door de kamer en op de Noordijk bij de Reephoeve kwam evacu  Karel Sniijders om het leven. Hij was het enige burgerslachtoffer bij dit treffen op 22 januari 1945.

Inundatie

Een bezoek met Jos van Alphen bij Bram Nouwen was snel geregeld. Niet alleen de gastvrijheid maar ook het geheugen van deze bewoner uit De Polder verbaasde ons. "Het was een heldere nacht, de maan scheen helder op de met sneeuw bedekte velden, toen Duitse commando's in witte pakken en wit geschilderde geweren bij de Stelberg aan land kwamen", zo vertelt Bram Nouwen. "Het kwam onverwacht. Niemand had dit verwacht. Slechts het geluid van opvliegende wilde eenden uit de kreken van het buitendijkse schorrengebied zou hebben verraden dat er van naderend onheil sprake was".

De kleine gemeenschap van Anna Jacobapolder kreeg het in WO II betrekkelijk zwaar te verduren. De Zijpschekreek, achter de gebouwen van De Sluis, werd in opdracht van de Wehrmacht verbreed en uitgediept. De kreek moest dienst doen als 'tankval'. Veel werkloze arbeiders konden daar aan de slag. Van deze Duitse werkgever ontvingen ze een redelijk loon. De Rijksweg, die kort daarvoor was aangelegd, bleef gespaard. Deze was immers van groot belang voor de verbinding met Schouwen-Duiveland. Met springstof kon deze, zo nodig, altijd nog verwijderd worden. Al in 1942 gaf de Wehrmacht ook opdracht alle gebouwen, bestaande uit woningen, schuren en kippenkokken van kleine ondernemers, drie boerderijen met daarbij behorende woningen en ook het polderhuis naast de watertoren, af te breken. Ook op de Tramhaven bleef van de bebouwing niets over. De remise van de R.T.M, de woning van chef machinist Lambertus Bre s en de woning van de havenmeester, eerder bewoond door Machiel Jumelet werden bij beschietingen zwaar beschadigd. Meer dan 40 gezinnen zagen door deze zinloze sloopwoede hun woning onder de sloophamer verdwijnen. Het betrof de panden die bekend stonden als C 1 t/m C 34 en C 40 t/m. C 44.

De bewoners van het buurtschap De Sluis hadden nog het geluk dat ze in hun 'eigen' Anna Jacobapolder aan de Noordweg bij familie of kennissen konden worden ondergebracht. Daarop volgde in het voorjaar van 1943 de inundatie van een groot deel van Sint Philipsland. Alleen de Oude Polder en de kleinere Henri ttepolder bleven droog. Daarom hoefden de bewoners van Sint Philipsland niet te evacueren. Een groot deel van de gezinnen uit Anna Jacobapolder en ook meerdere uit Sint-Annaland en Schouwen-Duiveland konden te Sint Philipsland worden ingekwartierd. Er werden door de gemeente ook woningen gevorderd. Jonggehuwde of kinderloze echtparen en alleenstaanden werden ver-

plicht om bij hun ouders of familie in te trekken. Zodoende konden grote of dubbele gezinnen uit Anna Jacobapolder op Flupland aan woonruimte worden geholpen. Even werd het nog spannend. Bij schrijven van 25 oktober 1944 van “Der Fuehrer der Einheit A” kwam er bericht dat ook de Oude- en de Henriëtepolder moest worden geïndeerd. Er mocht echter een kade langs het dorp worden opgeworpen, zodat de woningen droog zouden blijven. Met man en macht werd daar aan gewerkt. Van iedereen die een schop of spade kon hanteren, werd verwacht dat hij zich bij de kade zou melden. De kade liep vanaf de woning van Adriaan Steijn op de Lange Weide bij de Zuiddijk tot even voorbij de villa Buitenlust aan de Oostdijk.

Sint Philipsland bevrijd

Het was 4 november 1944, toen in Sint Philipsland de gevechtswagens en tanks van het Canadese Lake Superior Regiment kwamen binnenrollen. Na zware gevechten en verliezen onder militairen en burgers in West-Brabant, kon Sint Philipsland zonder enige tegenstand worden genomen. De Duitse bezetter had zich teruggetrokken op het voor een groot deel geïndeerde Schouwen-Duiveland.

De sluis aan de Zuiddijk was enkele dagen voor de bevrijding al dichtgedraaid door leden van de ondergrondse. Sluiswachter Jan Wolse met zijn vrouw en familie werden uit veiligheidsoverwegingen naar het bevrijde Tholen overgevoerd. Direct na de bevrijding gingen ook de twee andere sluizen op Sint Philipsland weer open. Kort daarop kregen de geëvacueerde bewoners van Anna Jacobapolder vergunning om hun woning schoon te maken en te betrekken. Het was echter nog niet alles goud wat er blonk, want slechts het Zijpe, Krammer en Volkerak scheidde ons van bezet gebied. Nu en dan werden vanaf Sint Philipsland en Anna Jacobapolder granaten afgevuurd op Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland. Men kon er vast van op aan dat er antwoord kwam op de plek vanwaar de projectielen werden afgevuurd. Maar dan waren de tanks al verplaatst. Het was nog steeds oorlog, dus een ieder diende op zijn hoede te zijn. Het verzet werd opgeheven. Een gedeelte meldde zich aan bij de Stoottroepen, de overigen leden van het verzet bij de bewakingstroepen van het gewest Zeeland.

Dagboekje

Het dagboekje van Alie Allewijn uit Goes geeft een gedegen overzicht van wat zich in de periode januari 1944 tot 8 januari 1945 (dan eindigen zijn aantekeningen) te Sint Philipsland afspeelde. Hij begon met zijn aantekeningen op 30 januari 1944. Een afschrift van deze aantekeningen heeft hij mij gegeven, waarvoor ik zeer erkentelijk ben.

27/28-10-1944: Duitsers graven gaten in de zeedijk van de Prins Hendrikpolder en onder de betonweg van de Slaakdam voor dynamiet. Bergen op Zoom door de Engelsen genomen. Geen waterleiding meer.

30-10: ‘s Middags laten de Duitsers de betonweg over de Slaakdam springen.

1-11: Circa 9 uur vallen de eerste Engelse granaten dicht bij en langs het dorp.

4-11: 's Morgens de bres in de Slaakdam gedicht. Canadezen onder Lt. Henderson vallen circa 16.00 uur Sint Philipsland binnen. The Lake Superior Regiment, 4e Devisie (groen).

5-11: Grote tanks komen en gaan naar Zijpe (veerhaven). – bootje komt over van Zijpe met gegevens, daarna gaan de Canadezen Zijpe beschieten en boten.

6-11: Kees Boet, Joh. Van Vliet en Kees Schot gaan met 2 schepen Canadezen een landing doen op Schouwen-(Duiveland). Niets te zien en toch moeten er gezeten hebben. Van voormiddag doet een Am. vliegtuig een aanval op burgers. (*4 worden er naar hospitaal gebracht bij Capelle-Antwerpen*).

7-11: Opnieuw landing met bovenstaande personen (*Krijgsgevangenen brengen ze mee*) Arrestanten worden naar B.o Z. gebracht.

8-11: Canadezen van Zaterdag en Zondag (4 en 5 nov) vertrekken. Ook Lauw van Dijke (van Trui Boone J.K.) Canadezen op Zijpe (tramhaven) blijven, ook Commando bij Rijstenbil (*in de Druiventros*).

12-11: Engelsens zorgen dat St.Ph. 150 ton kolen krijgt.

20-11: Naar Oud-Vossemeer geweest. – 11 man zijn gaan keuren voor Stoottroepen in B.o.Z. – Rinus van Sam en Piet (*Allewijn*) beperkt geschikt.

24-11: 17 Duitsers (ook Armeniërs) komen met 3 schippers over van Flakkee (Ouddorp). Ze worden direct krijgsgevangens gemaakt.

27-11: 11 man zijn vertrokken naar B.o.Z. (*Markiezenhof*) voor Stoottroepen (S.N.B.S.) Stoottroepen Ned. Binn. Strijders.

1. Jan Goudswaard, 2. Toon Everaers, 3. Damis Everaers, 4. Rinus Everaers, 5. Lauw Beurkens, 6.. Jan Kaashoek, 7. Piet Allewijn, 8. Jan Verstrate, 9. Frans Quist, 10. Theo van Dijke.

4-12: Duitsers schieten met zwaar geschut van Schouwen-(*Duiveland*) en schieten op Zijpe 2 tanks kapot. Het waren harde klappen van het ontploffen van granaten. *N.B. Met Zijpe zal Allewijn de Ttramhaven in A.J.P. bedoeld hebben.*

9-12: Duitsers schieten weer met zwaar geschut (*vermoedelijk vanaf Goeree*).

10-12: Idem naar Zijpe. 12-12- Duitsers schieten weer.

15-12: Kabelballon hangt boven St.Ph. en wordt kapot geschoten. In de marge staat: er komen de laatste dagen veel V1's over en vallen tamelijk in de buurt.

24-12: Jan Schot en Jan Kaashoek brengen samen met auto van Jan Maas voedsel bij Post 1 en Post 2 – twee uur later wordt comm. van post 2 aangeschoten door een Duitser en naar hospitaal gebracht – W.P. Lindhout.

29-12: Canadezen (The Lake Sup. Regt.) komen terug; 21 zware tanks gaan naar Anna Jacobapolder. Vliegtuigje landt op het land van Ko Stols.

30-12: Vliegtuigje landt weer en blijft vannacht staan.

Deze week bericht ontvangen dat (Jan) van Dijke uit Sint philipsland is gesneuveld bij Stoottroepen

Op Schouwen zitten 3500 man Duitse troepen.

31-12: Verkenner doet weer vluchten – vandaag schieten Engelsen met 16,5 cm geschut vanaf Tweede Weg [*thans Campweg in Prins Hendrikpolder J.K.*] (granaten vliegen langs het dorp) Canadezen plaatsen overal tanks. – W.P. Lindhout gestorven.

1-1-1945: Het wemelt van voormiddag van Duitse jagers. ‘s avonds maken Canadezen die de vorige keer zijn over gegaan weer aanstalten om dat te gaan doen. Het schip loopt echter vast.

4-1: Engelse en Amerikaanse vliegtuigen doen een aanval op Bruinisse.

W.P. Lindhout begraven met militaire eer door Engelse en Nederlandse saluutschoten, - Kransen van Wilhelmina, groep St.Ph. en Majoor. – toespraken door Burgemeester, v.d.Velde [*zal politiemann C. van de Velde zijn J.K.*], Schuller (distr. Comm. en dominee [*W.H. Blaak J.K.*])

5-1: Vanmorgen weer een aanval van 10 vliegtuigen op Bruinisse 2 x –

Tachtig van de Ned. Stoottroepen komen in Anna Jacobapolder

8-1: Tank uitgebrand op het land van Ko Stols. [*Henriëttehoeve*], nog uitgerukt met brandspuit, maar het was te gevaarlijk. [*hier eindigen de aantekeningen van A. Allewijn*].

Podporucznik (2^e luitenant) Prins Marie Andrzej Poniatowski, met daarnaast zijn graf bij de Rooms-Katholieke kerk Mont-Notre-Dame in Aisne, Frankrijk.

In Anna Jacobapolder en in de Prins Hendrikpolder werden de suatiesluizen weer in werking gesteld. Kort daarop mochten de bewoners hun woning schoonmaken en terugkeren. Aan de evacuatie was een einde gekomen. Ook de mensen uit Sint-Annaland mochten weer terug naar de overzijde van de Krabbenkreek. Maar zoals vermeld, daarnaast waren ook nog een aantal gezinnen uit Schouwen-Duiveland op Sint Philipsland geëvacueerd. Voor hen bleef het afwachten totdat ook daar de Duitse bezetter zou zijn verdreven. Ook door het merendeel van de 40 gezinnen van het buurtschap De Sluis moest nog geduld worden opgebracht. Het was februari 1948 toen de nieuwe woningen op De Sluis werden opgeleverd. Ze werden gebouwd in een doodlopende zijstraat van de Rijksweg. Deze werd Beatrixstraat genoemd. Het gedeelte dat parallel met de Rijksweg loopt kreeg na de Ramp van 1953 de naam Commandostraat. Dit omdat militairen van het korps Commandotroepen een doorbraak in de Rijksweg met zandzakken hadden gedicht.

Ondanks het voorrecht dat er op ons eiland geen Duitsers, maar Engelsen en Canadezen waren gelegerd, dienden we toch rekening te houden met beschietingen. Van de overvliegende V1's werden er door luchtafweergeschut een groot aantal vernietigd, maar op het grondgebied van Sint Philipsland vielen er twee neer. Eén sloeg er in op 300 meter van de bebouwde kom bij de dreef van boerderij Bouwlust. Een andere vlak naast de landbouwschuur van de Julianahoeve in de Prins Hendrikpolder. Bij geen van beide waren slachtoffers te betreuren.

Zo verliepen de eerste elf weken na de bevrijding. Het was inmiddels 22 januari 1945 geworden. De avond viel. Een heldere, bijna volle maan, straalde zijn licht uit over de met sneeuw bedekte landerijen. Er was die avond geen reden om ongerust te zijn. Er waren drie wachtposten. Eén bij de watertoren, genaamd: Post William; bij de Stelberg: Post David en bij de eendenkooi: Post Ernst. Deze werden voortdurend bemand met manschappen van de bewakingstroepen en voorzien van telefoonlijnen. Ook verderop waren wachtposten langs de zeedijk actief om eventueel onheil te melden. Dat stelde de bewoners van Anna Jacobapolder gerust. Naast 80 man van de Stoottroepen waren ook Britse militairen van het 62ste antitank regiment in De Polder gelegerd.

Alie Allewijn noteerde op 5 januari 1945 in zijn zakboekje: *“Tachtig van de Ned. Stoottroepen komen in Anna Jacobapolder”*. Deze waren van de 10de compagnie van het commando Brabant. Volgens Leendert Bolier en Jan Zuidweg werden deze ondergebracht in woningen aan de Noordweg. Of deze ook wachtposten bemanden langs de frontlinie op Sint Philipsland is niet bekend.

Terwijl de inwoners van Anna Jacobapolder sliepen, en de wachtposten er misschien wat te gemakkelijk over dachten omdat het sinds de bevrijding van Sint Philipsland nu al elf weken goed gegaan was, maakte zich te Bruinisse een eenheid van Duitse commando's, mogelijk ook SS'ers, gereed om over te steken naar het bevrijde Sint Philipsland. De raid moet goed voorbereid zijn geweest. Het is overbodig om daar hier verder over te schrijven. Voor een uitvoerig verslag van dit treffen verwijzen we u naar het artikel van Jos van Alphen in 'Cronieke' (nr. 10, december 2004, pag. 260-273).

Bedenkelijk

Wel willen we nog even noemen dat de raid voor de inwoners van Anna Jacobapolder grote gevolgen had. Opnieuw moest de gehele bevolking van De Polder vertrekken. Er werd sterk gedacht aan collaboratie met de Duitsers. Daarom werd geen enkel risico genomen. Als we dat Bram Nouwen vragen, trekt hij een bedenkelijk gezicht. Hij bemerkte wel eens iets dat hem niet aanstond en wat hij ook niet vertrouwde. Namen noemen, daar waagt hij zich liever niet aan. Dat de telefoonlijnen tussen de verschillende bewakingsposten bij het ontdekken van de landing al direct onklaar waren, gaf te denken. De nu 84-jarige Wim Quist weet zich te herinneren dat de Engelsen op de avond voor de raid, dus 22 januari, een feestje hadden in een commandobunker, die eerder bij de Tramhaven door de Duitsers was gebouwd.

De Stoottroepers, die toen in Anna Jacobapolder gelegerd waren, zouden daarover misschien nog iets kunnen vertellen. Stoottroeper Piet Avontuur sneuvelde die nacht. Zijn slaapje, C. Gips waarmee hij in De Polder optrok, leeft nog. Het was Jos van Alphen nog niet gelukt contact met hem te krijgen, maar bij de gesprekken in “Het Veerhuis” werd afgesproken om hem op te sporen.

Eerder dit jaar bracht kolonel b.d. J.N. Lodders uit Harderwijk, met zijn collega majoor b.d. N.A. Vos, een bezoek aan Anna Jacobapolder. Het bezoek was tot stand gekomen door bemiddeling van de heer C. van Caam uit Nispen, die bemiddelde met tussenkomst van onze heemkundekring. Van Caam had namelijk het artikel ‘Winter op Zijpe’, van Jos van Alphen gelezen in ons verenigingsblad. Graag wilden deze oud-Stoottroepers de situatie ter plaatse eens in ogenschouw nemen. Op het afgesproken tijdstip hebben we deze heren, met de beschikbare documentatie, ter plaatse uitleg gegeven van wat er die nacht gebeurde. Ook hebben we in De Polder nog gesproken met Bram Nouwen, Jan Zuidweg en Leendert Bolier. Zij herinneren zich dat er Engelsen, Polen en een groep van de Stoottroepen in De Polder waren gelegerd, maar meer details dan er al waren, kwamen niet boven water. We waren er van overtuigd dat we onze aandacht moesten gaan vestigen om Stoottroepers op te sporen, die in januari 1945 in Anna Jacobapolder werden ingezet.

De heemkundekring heeft daarom niet getwijfeld om kolonel Lodders te vragen of hij op 14 augustus bij het bezoek van Jos van Alphen en zijn gast graaf De Lourencourt aanwezig wilde zijn. Hij voldeed daar graag aan.

Niet alleen Anna Jacobapolder, het militaire bevel wilde zelfs de gehele bevolking van Sint Philipsland verplicht evacueren. Ze wilden geen enkel risico meer nemen na het gewelddadige incident in Anna Jacobapolder. Toch wist de plaatselijke overheid, voor zover die toen functioneerde, dit te voorkomen. In allerijl werd wel een commissie samen gesteld, die de bevolking van Sint Philipsland moest screenen. Personen waarvan men dacht dat ze ook maar op enige manier “politiek onbetrouwbaar” waren, zouden verplicht moeten worden geëvacueerd. Uit welke personen bestond deze commissie? Bekend is dat huisarts J.J. de Groot hierin was opgenomen. Ook leden van het voormalige verzet maakten er deel van uit. Jan Marinus Kaashoek (overleden in 1997) maakte zelf ook deel uit van de verzetsgroep. Hij vertelde mij: “Toen men de lijst van mensen die verplicht zouden moeten evacueren ging samenstellen zijn veel leden, waar onder ook hij, van de ondergrondse afgehaakt. In een interview met de heer W. Taal voor het boek ‘Zeeland 1940-

1945', dat zijn gegevens baseerde op een interview met Sint Philipslandse verzetstrijders, werd er van uitgegaan dat 70 % van de bevolking SGP stemde. (*Dat was overigens 57% in 1937 J.K.*) Mussert (NSB) kreeg in dat jaar slechts 11 van de 940 uitgebrachte stemmen. Volgens de geïnterviewden onderging de SGP "de bezetting lijdelijk en ze werkten graag voor de Duitse bezetter".

Op 1 februari 1945 kwam bij 22 gezinnen, bestaande uit 81 personen een bode aan de deur om te zeggen dat ze zich de volgende morgen om negen uur bij de tramhalte moesten melden. Drie Engelse legerwagens stonden gereed. Met neergelaten zeilen werden ze vervoerd naar Oudenbosch, waar ze op een plein, onder het oog van toeschouwers, werden ontluisd. Bij een aantal schreiende vrouwen kon zelfs een Engels officier zijn tranen niet verbergen. De eerste nacht sliep de Sint Philipslandse groep te Roosendaal in het gebouw Sint Marie, waar in een schoollokaal een laag stro was aangebracht. Ook landbouwer L.J. van Nieuwenhuijzen, die in WO II loco-burgemeester van Sint Philipsland was, werd gedeporteerd. Toen hij in 1949 zijn rentree in de gemeenteraad van Sint Philipsland maakte, werd hij met Pieter Mol opnieuw tot wethouder werd gekozen. Toen hij op de eerste dinsdag van september 1949 werd geïnstalleerd kon hij niet nalaten even terug te blikken: "Door wie werden we weggezonden? De eis zal gesteld zijn door de Field Security. (...) Wie heeft de lijst met namen doorgegeven? Daar durfde men niet voor uit te komen, maar de lijst was ondertekend door twee ambtenaren die vroeger mijn volle vertrouwen hadden". De nieuwe wethouder eindigde zijn betoog met de woorden: "Dit alles is mij, onschuldig, aangedaan door de Novemberhelden". Na de capitulatie verzocht de gemeente Roosendaal de mensen toestemming te geven terug te keren. Deze stad kreeg namelijk te maken met de repatriëring van veel jonge mannen die verplicht naar Duitsland waren gezonden voor arbeidsdienst. De groep uit Sint Philipsland keerde toen terug. Deze was zelfs uitgebreid. Op 17 maart 1945 werd de thans 61-jarige Maatje (Mattie) Hooglander-Verwijs te Roosendaal in ballingschap geboren. *Zie voor een meer uitgebreid verslag de Eendrachtbode van 29 december 2000.*

Bezoek

Toen het bezoek van graaf Guillaume de Louvencourt-Poniatowski vaste vorm kreeg, dacht het ons goed ook kolonel Lodders uit te nodigen. Het doel van het bezoek was om de graaf iets te laten zien onder welke omstandigheden en waar zijn oom, luitenant Prins Marie André Poniatowski (de broer van zijn moeder) staande in de koepel van één van de tanks van zijn peloton was getroffen en kort daarop te Bergen op Zoom in het ziekenhuis was overleden. Dit bezoek was tot stand gekomen door bemiddeling van Jos van Alphen, die regelmatig contact met onze kring onderhoudt.

Er was ook nog een tegenvaller. Voor Jos van Alphen en ook voor ons staat vast dat de landing van de Duitse commando's, het laten springen van de watertoren en de beschieting vanaf Bruinisse naar Anna Jacobapolder vooraf waren gepland. De chauffeur van de tank, waarin tweede luitenant Poniatowski sneuvelde, woont thans nog te Sint Gillis Waas in België. Hij meent dat de val van de watertoren niet direct in verband staat met de gevechten in Anna Jacobapolder. Jammer dat hierdoor een verschil van mening is ontstaan tussen Jos en de nu 87-jarige tankchauffeur Sylvester Bardzinski.

In ‘Het Veerhuis’

Nu nog even een beknopt verslag van het bezoek van graaf Guillaume de Louvencourt aan Sint Philipsland. We hadden afgesproken dat we elkaar op maandag 14 augustus om half elf in restaurant “Het Veerhuis” op de voormalige Veerhaven van Anna Jacobapolder zouden ontmoeten. Toen we – Esther van der Vlies en ik – daar op dat tijdstip voorreden was het gezelschap al bijna compleet. Ook kolonel Lodders en zijn collega Van Caam hadden een voorspoedige reis gehad. Een belangrijke gast, die Jos van Alphen vijf jaar geleden ontmoette, was Geert Heersche, bij wiens ouders prins Poniatowski te Oosterhout in 1945 was ingekwartierd. Ook hij was aanwezig en was tevens de persoon die tussen De Louvencourt en ons tolkte. Omdat de graaf ook de Engelse taal beheerste, kon onze voorzitter Bram Wisse uitvoerig met hem van gedachten wisselen. Zowel in “Het Veerhuis” waar we tot circa half één onder het genot van koffie en een bolus, dat ons door Moerland werd aangeboden, vertoefden, als in het verenigingsgebouw bij de Hervormde kerk aan de Schoolstraat, werd voortdurend gesproken over het gebeurde in Anna Jacobapolder. Tevredenheid was af te lezen van het gezicht van onze Franse gast, die zich de gesprekken met Bram Wisse, Geert Heersche en kolonel Lodders liet welgevallen.

**Het gezelschap in 'Het Veerhuis'. V.l.n.r.: Bram Wisse, graaf Guillaume de Louvencourt, Geert Heersche, Jos van Alphen, kolonel J.N. Lodders.
(Foto Eendrachtbode)**

Toen we in het verenigingsgebouw arriveerden, was door onze secretaris Anja Neele en haar dochter Judith de tafel gedekt en voorzien met een heerlijke broodmaaltijd. Ook daar werden de gesprekken voortgezet. Bovendien presenteerde Jos van Alphen daar het door graaf de Louvencourt meegebrachte boek dat hij had geschreven over zijn grootvader prins André Poniatowski. Jos had het meegebracht voor de vele contacten die er tussen ons waren geweest, maar door de bestuurswisseling werd dat door graaf De Louvencourt op mijn verzoek nu overhandigd aan voorzitter Bram Wisse. Het boek zal een plaats krijgen in de bibliotheek van onze heemkundekring.

Het pad, dat zijn oom, prins Marie André Poniatowski in de Tweede Wereldoorlog moest gaan was even dapper als triest. De Poolse adellijke familie woonde bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in Noord-Frankrijk. Vanuit Frankrijk wist de prins met een roeiboot het Kanaal over te steken naar Engeland, waar hij zich aansloot bij de Poolse strijdkrachten. Ook zijn vader was militair. Hij was officier in de staf van de Amerikaanse generaal Eisenhower en werkte onder kolonel Paillole voor de Franse contraspionage.

Plechtig moment

Na de broodmaaltijd stond nog een bezoek aan de Langeweg en de Sluisweg in Anna Jacobapolder gepland. Ondanks de regen, die de hele dag aanhield, wilden Jos van Alphen en ik de plaats aan De Louvencourt tonen waar zijn oom, in de nacht van 22 op 23 januari werd getroffen. Kolonel Ladders verontschuldigde zich omdat hij nog een lange reis voor de boeg had. Met zijn bemiddelaar C. van Caam uit Nispen nam hij afscheid en bedankte ons voor de genoten gastvrijheid.

Van het stukje weiland bij 't Hof Rumoirt van toen, dat 'het Weitje' werd genoemd, is niets meer over. Langs de Langeweg was tot 1953 de trambaan voor de tram, die tot de inundatie een passagiersdienst onderhield tussen Steenberg en Anna Jacobapolder-Veerhaven. Daarnaast een tramwissel waar in het najaar de suikerbieten in de wagons werden geladen voor de suikerfabriek te Steenberg. De locatie herinnert ons echter nog aan de plaats waar in januari 1945 de tankpelotons onder prins Marie André Poniatowski stonden.

In de schuur van 't Hof Rumoirt, de eerste boerderij die na de inpoldering van de Anna Jacobapolder in 1847 werd gebouwd, werd eerst nog even met elkaar gesproken. Toen er even een lichte plek aan de wolkenhemel verscheen, waagden we ons naar de plaats achter het wagenhuis waar de commandant van de tankpelotons werd getroffen. Het was Jos van Alphen die een bos bloemen uit zijn tuin had geplukt om deze op de plaats waar het tragische moment zich afspeelde aan graaf Guillaume de Louvencourt te overhandigen. Een plechtig moment was het toen de mannen hun hoofddekse afnamen. Nadat de zichtbaar ontroerde graaf de bloemen had neergelegd, maakte hij een kruisteken uit eerbied voor zijn gesneuvelde oom.

Waardering

Vandaar gingen we naar de toegangspoort van 't Hof Rumoirt waar de verslaggever van de Eendrachtbode, de heer C.P.J. de Koning een foto maakte voor zijn uitvoerig verslag in de Eendrachtbode van 17 augustus 2006. Van daar brachten we nog een bezoek aan de locatie bij de Bruinisser Stelberg. Het smalle schor aldaar zou één van de plaatsen zijn waar in de bewuste nacht de Duitse commando's vanuit Bruinisse aan land zijn gekomen. Hoeveel dat er geweest zijn, is niet precies bekend. Aangenomen wordt dat zo'n 50 manschappen die nacht zijn geland. Jos van Alphen en kolonel J.N. Ladders waren het erover eens dat het geen 'kleine jongens' zijn geweest. De raid was volgens hen heel goed voorbereid. "Vooraf zullen vast wel verkenningen aan de zijde van Anna Jacobapolder hebben plaatsgevonden", zo meende kolonel Ladders.

Het bezoek aan Sint Philipsland en Anna Jacobapolder liep ten einde. We konden ons in de striemende regen en de stormachtige wind nauwelijks staande houden op de dijk langs het Zijpe. Ondanks dat greep de graaf wederom naar zijn videocamera en fototoestel om

Bruinisse, de plaats waar het onraad in de bewuste nacht vandaan kwam vast te leggen. Teruggekeerd bij de auto's, die in de berm van de Sluisweg stonden geparkeerd, stelden we voor om naar het dorp Anna Jacobapolder te rijden. We stelden voor om in het hart van het dorp Anna Jacobapolder afscheid van elkaar te nemen. We kozen de route langs de eendenkooi en de Noordweg, waardoor we het dorp naderden. Op de kruising waar de Noordweg in de Langeweg opgaat werd de laatste stop ingelast. Daar werden de plaatsen aangewezen waar in de Tweede Wereldoorlog de Geallieerden en de 80 man van de Nederlandse Stoottroepen waren ingekwartierd. Het was de uit circa 1860 daterende school, waar nu woningen van zijn gemaakt en de laatste woningen van de Noordweg. Daar 'lagen' de Stoottroepen, die haast zonder opleiding in de strijd waren ingezet.

We namen daar hartelijk afscheid van elkaar. We kunnen terugzien op een belangrijke ontmoeting met een tevreden gast. Belangrijk omdat enkele weken na de ontmoeting al contacten zijn gelegd met veteranen. Stoottroepers die 61 jaar geleden in Anna Jacobapolder werden ingezet. Via Heersche heb ik graaf Guillaume de Louvencourt gevraagd om zijn moeder, mevrouw de Louvencourt-Poniatowski de hartelijke groeten over te brengen van de bewoners van Sint Philipsland en Anna Jacobapolder.

Kort nieuws

Dialectgroep

Elke drie maanden komt de dialectgroep bij elkaar om de formulieren die we toegestuurd krijgen van de Zeeuwse vereniging voor Dialectonderzoek te behandelen. Momenteel zijn we met elf personen, maar graag zouden we de groep wat willen uitbreiden. Elke keer behandelen we een andere lijst. Soms gaat het over voedsel. Dan vragen ze bijvoorbeeld hoe ze 'kaantjes' op Flupland noemen. Dan zal het antwoord 'kôôden' zijn. Gaat het een volgende keer over vis. Dan kan gevraagd worden hoe we de 'garnaal' hier noemen. De uitkomst zal dan 'gornet' zijn. Zo hebben we iedere drie maanden een lijst van zo'n 30 vragen te beantwoorden. Er is ook wel eens verschil van mening. Als de één zegt dat schrijven we zus en de ander zegt van dat zeggen we zo, dan wordt het pas echt leuk. Na het behandelen van de lijsten wordt er nog nagepraat over gezegdes van vroeger. Bij de groep die nu steeds aanwezig is, komen leuke onderwerpen ter sprake. De sfeer op de avonden is goed en de koffie of, zo u wilt, de thee staat klaar. Graag zouden we zien dat nog een aantal nieuwe gasten zich zouden aanmelden voor het bijwonen van deze avonden die gewoonlijk van half acht tot half 10 duren. U kunt zich opgeven bij Esther van der Vlies, tel. 572336 en bij de secretaris Anja Neele, tel. 573119.

Fotowerkgroep

Ook deze werkgroep is steeds actief bezig met het verzamelen van oude foto's. Steeds krijgen we er nog in bruikleen om ze in ons digitaal bestand op te slaan. Soms krijgen we een serie foto's aangeboden, waar geen enkele naam op staat. Soms weten ze wel wie het zijn. Zo niet, dan kunnen we er meestal nog achter komen. Ze worden bij ons met zoveel mogelijk gegevens opgeslagen. Graag vragen wij u om uw oude kiekjes even in bruikleen te geven om ze te scannen en op naam te stellen. U kunt terecht bij Jankees van der Doe,

tel. 0167-573063 en Jan Kempeneers, tel. 0167-572996. Meestal kunnen we van sterk vergeelde of verkleurde kiekjes nog een mooie foto maken. Hartelijk aanbevolen.

Ledenavond, 9 november 2006

“De Veldwachter op Sint Philipsland, een manusje van alles”

Geen officiële ledenvergadering, maar “een bijeenkomst van de leden”. Als bestuur voelen wij ons verplicht u deze avond aan te bieden. Als er vragen of mededelingen zijn, dan zal daar natuurlijk op deze avond zeker gebruik van gemaakt kunnen worden. In deze ‘Cronicke’ kunt u een verhaal lezen over Gerardus Bogaard, veldwachter te Sint Philipsland van 1845 tot 1883. Hij trouwde op zijn standplaats het Fluplandse meisje Adriana Wagemaker. Enkele jaren na zijn aanstelling werd zijn gebied, waarover hij het toezicht had, uitgebreid met de Kramerspolder bij. Op het dorp en in de polders moest hij te voet de bevolking bij de les houden. Grote gezinnen waar niet voldoende eten op tafel kwam daagden de vaders uit om veldvruchten te stelen. Aangifte kon natuurlijk niet uitblijven en veldwachter Boogaard kreeg het op zijn bordje geschoven. Bovendien, de arme veldwachter kreeg met Nieuwjaar van dezen en genen een fooitje, dus hij moest ook wel eens wat door de vingers zien. Van zijn salaris kon de veldwachter niet rondkomen, daarom moest hij nog een aantal bijbaantjes zoeken om zijn gezin te kunnen onderhouden. Daarover komt Albert Kort, de schrijver van het artikel in deze ‘Cronicke’, op 9 november a.s. een lezing houden. Daarbij zullen ook diabeelden worden getoond. De titel van de lezing spreekt voor zichzelf. Hij staat boven deze aankondiging. Wij nodigen u hartelijk uit deze avond te bezoeken. De avond begint om half acht in het Verenigingsgebouw aan de Schoolstraat.

Van het bestuur

Het bestuur is verheugd dat op de gehouden ledenvergadering van 20 april 2006 met algemene stemmen tot bestuurslid is gekozen: mw. Anja Neele-Kempeneers. Zij heeft haar benoeming aanvaardt. Het bestuur heeft Anja tevens bereid gevonden de functie van penningmeester op zich te nemen. De heer Bram Wisse zal de functie van vice-voorzitter op zich nemen. Wij zijn dus nog steeds op zoek naar minimaal 2 nieuwe bestuursleden. Zolang er nog geen nieuwe kandidaten zijn, zal Anja ook het secretariaat verzorgen.

Met veel voldoening mogen wij terugzien op de braderie van Sint Philipsland die werd gehouden op 24 juni. Er was veel belangstelling voor onze stand en we zijn Jan Kempeneers dan ook weer veel dank verschuldigd voor het invullen hiervan.

De kennisquiz van Flipland werd door veel bezoekers gemaakt, maar uiteindelijk waren er maar 12 personen met 0 fout. Hieruit werden 5 winnaars getrokken:

- 1^e prijs: F. den Braber, Schoolstraat 40
- 2^e prijs : Anneke Mol, Deldenstraat 6
- 3^e t/m 5 e prijs: S.J.J. Everaers, Schoolstraat 18
- J. Verwijs, Deldensestraat 2
- Rien Geense, Luysterlaan 7

Nieuwe leden

Sinds het verschijnen van de vorige Cronicke hebben we de volgende nieuwe leden, die we vanaf deze plaats een hartelijk welkom toeroepen. De nummers voor de namen zijn de lidnummers. We heten deze nieuwe leden hartelijk welkom.

306 M. Eerland

Ede

307 J.M.J. van Strien

Sint Philipsland

Nazomerit met trekpaarden

Ook de nazomerit met aangespannen paarden en bereden paarden onder het zadel op 9 september werd een succes. Toen ze rond twee uur van de haven vertrokken was er veel belangstelling van het publiek en niet te vergeten de kinderen. Een aantal kinderen mocht de rit zelfs meemaken op de verschillende rijtuigen. De rit liep een beetje anders dan gepland wegens een begrafenis uit de Hervormde kerk. Daarom ging de rit met de paarden eerst via de Zuiddijk naar ‘het Veerhuis’ waar de paarden mochten rusten en drinken. Voor de begeleiders en het publiek was er koffie met een gevulde koek. Daar werden enorm veel kiekjes geschoten voor het familiealbum. Na deze pauze ging de rit via de Sluisweg en de Langeweg naar Anna Jacobapolder. Door de Noordweg ging men lang de Eendenkooi weer richting Flupland. Natuurlijk reden ze over de buitendijkse rijweg van waar men een panorama heeft op de Grevelingendam, de Philipsdam en de Krammersluizen. Ook de buitendijkse schorren waarachter Het Slaak stroomt zijn hier een lust voor het oog. Via de Kramerspolder en de Henriëttepolder werd via een stukje Rijksweg het dorp bereikt. In een groot aantal straten zag men de stoet passeren, waarna er op het havenplateau gelegenheid was om koffie of een drankje te gebruiken. Ook voor de paarden was daar nog een verrassing. Een aantal van de knollen genoten van het strandje waar in de zomer ouders en kinderen genieten. Nu het juist hoog water was, gingen een aantal paarden met berijder tot de buik en nog dieper, het zoute water van de Krabbenkreek in. Na afloop werden de organisatoren door één van de deelnemers bedankt voor de organisatie. “Het is een geslaagd evenement en we hebben genoten van de belangstelling”. Dat mochten we van veel deelnemers vernemen. Meerdere van hen hebben al toegezegd een volgende keer weer van de partij te zullen zijn.

De paarden komen hier over de buitendijkse rijweg van de Krammersweg, waar men een prachtig uitzicht had op het schorregebied.

